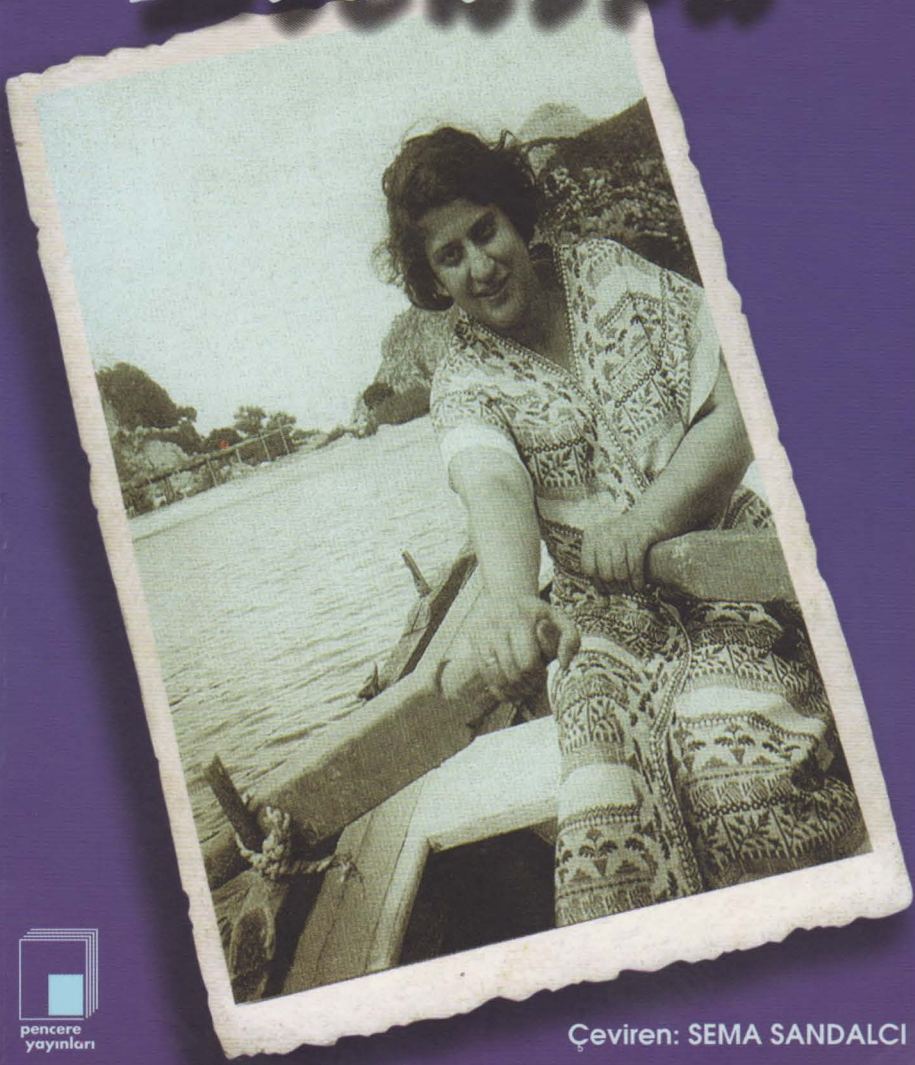
DİDO SOTİRİU

Elektra

Çeviren: SEMA SANDALCI

pencere yayınları

Dido Sotiriu
ELEKTRA

Bu kitabın Yayın hakları
Pencere Yayınlarına aittir
Ellinika Grammata Yayınevinin
Atina 1999 baskısından dilimize çevrilmiştir
Birinci Baskı: Ekim 2004
Kapak:Bahri Çakır
Kapak Mücellit İç Baskı: Bayrak Matbaası
Yayın Yönetmeni: Muzaffer Erdoğdu

ISBN 975-8460-73-0

PENCERE YAYINLARI: 188

Osmanağa Mah. Pavlonya Sok. No. 10/6 Nuhoğlu İşhanı
Kadıköy / İSTANBUL
TEL: (0216) 414 64 41

Dido Sotiriu

ELEKTRA

Çeviren: Sema Sandalcı

Huzurlu bir yaşamdan
halkımız ve vatan uğruna
en üst fedakârlığa....

ÖNSÖZ

İki Dünya Savaşı arasındaki yirmi yıl, Yunan edebiyatında önemli bir dönümdür. İki ulusal felaket *(1920- Küçük Asya Savaşı ve 1944-1949- İç Savaş)*, çöküşler ve de canlanmalar (1940- Arnavutluk Destanı), Çağdaş Yunan edebiyatına damgasını vurmuştur.

Ulusal maceranın bu etkileri, Dido Sotiriu'nun ruhunda silinmez izler bırakmıştır. Çağdaş Yunanlıların zulmedilen yıllarım, savaşımlarını ve gösterdikleri cesareti yazıya aktarabilmiştir.

"Elektra"da, yazar, hayali bir kişiyi kurgulama gereğini duymamıştır. Kadın kahramanı gerçek biridir. Savaşımı, heyecanı ve sonu yaşanmış gerçeklerdir. Dido, kadın kahramanın ölümsüzlüğe doğru gidişini izler. Onu hapislerde ziyaret eder, hücrede çocuğunun ilk adımlarında minik ellerinden tutar, firar ettiğini görünce şaşırır; onun yorulmak bilmez gündelik temposunda nefesi daralır ve sonunda üzgün bir halde, onun kanlar içinde, cansız, katledilmiş, yerli ve yabancı faşizmin bir kurbanı olarak yitip gittiğini görür. Sonunda Dido, oldukça yalın bir biçimde, ölümsüzlüğün, özgürlüğün ve onurun sonsuz sembolü olarak Elektra'nm dostluğunu bizlere de duyumsatır.

Ve tüm bunlar hiçbir trajedi, sarsıntı, abartı olmaksızın

aktarılmıştır. Elektra'nın savaşımı, direnişi, fedakârlığı kendi doğasında vardı. Dido da doğal olarak savaştı ve direndi. O, *"Kanlı Topraklar"*ın, *"Bir Meleğin Rüyaları"*nın, ve *"Ölüler Beklerken"*in Dido'sudur. Vatanı Küçük Asya'nın yıkıldığım, çağdaş Yunanlıların Megalo İdea'sının ağırlığı altında yitip gittiğini gören Dido'dur. Faşizm fırtınasına Dido da karşıydı. O da daha iyi bir yarını hayal etti ve İç Savaşa katıldı. Döneminin ileri gelenleriyle karşılaştırıldığında Dido Sotiriu, Çağdaş Yunan Edebiyatı'nda önemli bir yeri hakkıyla kazanmıştır.

M.A.

1942 yılının o Ağustos sabahı Nakil Şubesi'nde tutuklu olanlar, avluda volta atmayı bırakıp, kulak kesildiler. Doğru mu duyuyorlardı? Ya da açlıktan hezeyan mı vurmuştu başlarına? Tutuklu kadınların karanlık hücresinden bir çocuğun sevimli gülüşü duyuluyordu. Bir mezarda çocuk gülüşü mü?

Kimileri gizliden göz atmayı başardı ve açlığın ürkütücü maskeye dönüştürdüğü yüzleriyle gülümsedi. Üç yaşlarında sevimli bir kız çocuğu gördüler. Annesiyle birlikte oynuyordu.

— A be- ba- blon! Ötede –blon! Anne, onları ben "çıkaracağım," Yoksa oynamam...

Otuz yaşlarındaki genç kadın, hayali bir ağacın ardına gizlendi: Küçük, annesinden önce köşeye varmayı her seferinde başardı ve kahkaha ile güldü.

— Sobe!..

Maskeler de gülümsüyordu, coşkuyla. Bu ilginç görüntüyü görmeleri için başkalarına da seslendiler ve kısa sürede Nakil Şubesi'nde bulunan tüm siyasi tutuklular arasında şu haber yayıldı:

"Elektra Apostolu, kızı Agni'yle birlikte gelmiş. Onları, önceki grupla birlikte Anafi'den getirmişler."

— Birlikte yolculuk ettik, diye açıkladı biri. Elektra'nın ülseri var, ameliyat için hastaneye gitmeli.

Gururla baktılar ona.

— Bu kadında güç ve cesaret var! Her şey yolundaymış gibi davranıyor.

Anafi'deki tutuklulardan biri bunu onaylarcasına kafasını salladı ve şöyle dedi:

— 411'de görseniz, onu ne hale getirmişlerdi! Vitaminsizlikten şişmişti. Tanınmaz haldeydi. Erzak gemisini beklediğimiz sırada, denize kadar inmek istedi. Birkaç adım atmaya kalmadı, kaskatı yere düştü. Kalktı, yine düştü. Ne denli bir direniş gücü! "Varacağım," diyordu. "Ben mi yoksa açlık mı hükmedecek bedenime?" Şaka ve cesaretiyle, inancını ve iyimserliğini hepimize aşılar, bizi cesaretlendirirdi.

Biraz daha yaklaştılar ve ona seslendiler:

— Merhaba Elektra! Hoş geldin!

Bir nöbetçi onları fark etti ve oradan kovaladı. Gülümseyerek uzaklaştılar. Sadece bu gülümseyiştir, onların bir zamanlar insan olduklarını anımsatan ve de gelecek dünyanın hayaliyle kendinden geçmiş kocaman gözleri. Kamburlaşarak yürüdüler ve hücrelerine girdiler. Bir mezarlıktan çıkan iskeletleri anımsataraktan.

Elektra, çocuğuna:

— Agni, bugünlük yeter canım. Yarın devam ederiz, dedi.

— Seni bekliyorum anneciğim, çok çok rica ediyorum. Birazcık daha, birazcık daha oynayayım!

— Demedik mi, karnı aç yavru ayıcığı yormamamız gerektiğini?

— Dedik anne, ama daha acıkmadım. Dün ekmek ve bulamaç yedik ya, unuttun mu?

Tutukluları gözeten jandarma görevlisi, kendisine iyi bir yer bulmuş, ilgiyle bu sahneyi izliyordu.

"Neden evlerinizde uslu uslu oturmazsınız sanki? Bu bebeğin ne günahı var da onu da sürüklüyorsun hapishanelere, sürgünlere?"

Jandarma eri kendi kendine böyle konuştu, tutuklu annenin ve çocuğunun görüntüsünden etkilenmemek için kendini rahatlatmak amacıyla bir mazeret ararcasına. Elektra başım çevirdi, ilgiyle ona baktı. Sıradan bir köylü çocuğuydu, gözleri iyilik dolu. Jandarma olması için babası can atmıştır kuşkusuz. Ona gülümsedi. Böyle bir fırsatı kaçırmak istemedi, onunla konuşmaya başladı.

— Ne olur, bre çocuk! Eğer tüm insanlar sakin yaşamı ve evlerini tercih etseydi, ne özgür bir vatanımız ne de bilimimiz olurdu. Sorabilir miyim sana: Atalarımız niçin istedi 1821'deki ayaklanmayı? Türklerle olan ilişkileri iyi değil miydi sanki?

Jandarma görevlisi belirsizce başını salladı. Belli ki düşünmeye, yanıt bulmaya çalışıyordu. Esaret, tüm onurlu yürekleri isyan ettirirdi. Bu yeni gerçeğin de görülmesini isterler. Elektra çoğu polisin, sokakta kovalananları gördüğünde, onları görmezlikten geldiklerini biliyordu. Zamanın gerçekleri.

Birden bir keyf aldı onu ve hücresini toparlamaya başladı. Ayağa kalktı. Gürbüz bir adam görünümü vardı onda. Doğal, neşeli, kaygısız bir görünüm. Oradan oraya konan bir serçeydi sanki. Ama dikkatle bakarsa insan ona, görüşünü değiştirmek zorunda kalırdı. Kahverengi, her an tetikte olan gözleri vardı; zekilikten ve iyilikten kıvılcım saçan, güzel, temiz bir insan olduğunu gösteren. Alçak gönüllü ve disiplinli biriydi. İnsanca duygular egemendi onda. Saçları kısa ve düzdü. Ağzında, ona biraz haksızlık edercesine uzun diş etleri vardı. Yüzü güzel değildi, ama

yine de çekiciydi, her zamanki aydınlık, güleç ifadesiyle. Elektra uzun, dik, gösterişli boyuyla, Karyatitleri* andırıyordu. Yürüyüşü ise hafif rahat, zafer kazanmış edasında gibiydi...

Agni'yi kucağına aldı. Çocuk bitkin düştüğü için, artık oynamak istemiyordu. Okşamaya başladı onu. Yüzüne baktı ve üç yıl önceki doğumunu anımsadı. İnanamıyordu yanında nefes alıp veren bu gül rengi yaratığın, bu çocuğun, kendinin, kendi bedeninin bir parçası olduğuna.

O zamanlar da tutukluydu. Doğum yapmasının ertesinde tutuklamışlardı onu. Yedi günlük loğusa iken onu Anafi'ye, sürgüne gönderdiler. O zamandan beri tutukluydu. 1936 yılının sonbaharından 1938 yılına dek Averof hapishanesinde bulundu. Bir yıl sonra, doktor kocasıyla birlikte Selanik'te serbest yaşamaya başladı. O da bir direnişçiydi. İnsanca sevinci birazcık tatmışlardı. Sonra kadını yine sürgüne, erkeği de Korfu hapishanesine gönderdiler.

Bir direnişci yaşamında bunları taşır. Evrensel mutluluğun değerini öyle belirgin hisseder ki, yaşam kelimesindeki yaşamdan bile yoksun kaldığını düşünür... Çabanın sevinci kalır onda, yaratıcı değişikliğin tutkusu, mücadele heyecanının gücü ve umudu. Gelecek dünyada kendisinin yaşamasını değerli kılan budur ya da varsın bir göz atsın ona...

Direnişçi için zaman, yer, yaş, dayanıklılık, aşk, açlık, bunların tümü boyut, hız ve biçim değiştirir. Genç olduğunu unutabilir, yaşlı olduğunun ve çektiği sefaletin farkına varmıyor da olabilir. Zaman, donup kalmıştır ve ona sonsuz gibi görünür, ama tersi de olabilir. Her şeye hızla yetişmeye çalışırlardı. Su içmek, dinlenmek, güç toplamak üzere gürül gürül akan kaynağa eğilerek toplanan insanlar gibi. Ve hep ileri, Poseidon'un oğlu ölümsüz Andeos gibi!...

*. *Karyatitler*, Eski Yunan mimarisinde kadın biçimli sütunlardır. (Çev.)

Elektra için analık herhangi bir ayrıntı değil, bir bütünlüktü. Artık savaşım, onun için ayrı bir önem taşıyordu. Kalbi, heyecan doluydu, içten bir coşkuyla söylüyordu: "Biz anneler... Biz anneler çocuklarımıza daha iyi yaşam koşulları yaratmak zorundayız..."

Anafi'de ağır bir darbe aldı. İlk mücadele saldırılarını güneş gibi aydınlatan kocasının, çocuğunun babasının, Korfu'da işkenceye boyun eğdiğini ve anlaşmaya yanaştığını öğrenmişti. "Dikkat et daha aşağılara düşme!..." diye yazdı ve sonra da bir daha onunla mektuplaşmadı. Acısını içine gömdü ve boşanmak istedi. Daha sonra kocası, Alman hapishanelerinde yakalandığı veremden öldü. Elektra'nın gönül yarası ikiye katlanmıştı...

Elektra'nın bu olaydan ne denli acı duyduğunu az kişi öğrendi. İçindeki fırtınaların onu etkilemesine izin vermedi. Onları yendi. Kendini mutlak bir disiplin altına almayı aklma koymuştu. Kişiliğinin ne denli sıcak ve insancıl olduğunu bilenler, sahip olduğu bu disiplin duygusunun derinliğini ve de gücünü tümüyle anlayabiliyorlardı.

Daha iyi bir dünya için savaşması gerektiğini anladığında, kendine belirli bir yol çizdi. Amacıyla bütünleşti. Mücadelesine zararlı olan herşey onun için de zararlıydı. On sekiz yaşındayken, rahat, pembe, dolu bir burjuva eviyle, açlık, çıplaklık, zulüm dolu yaşam arasında seçim yapmak zorunda kalınca, mücadeleden yana çıktı.

Dadılar ve mürebbiyelerle büyüyüp, sonra da her şeyi terk ederek, halkın kuru ekmeğini, kurufasulyesini, parasızlığını, çıplaklığını, kulübeyi, nefes almadan çalışmasını paylaşmak, kolay değildi. Ama Elektra tüm bunları, kendini diğer ölümlülerden ayıran "seçkin" bir insanın kahramanlık hareketleri olarak da görmedi. Bunlar, onun için doğaldı, borçtu sanki. Kendisi halka "inmiş" olmuyordu,

kendini halktan biri gibi görüyordu. Geçmişini özlemiyor, hatta düşünmüyordu bile.

Toplumsal içerikli kitapları okumaya on iki yaşında başlamıştı. On dört yaşında, Pangalos diktatörlüğünün mağdurları yararına yardım topladı. O sıralar Alman Okulu'nda eğitim görüyordu. Saçları iki yanda örülü ve aklında pek çok soruların bulunduğu kaygılı bir genç kızdı. "Niçin bizler yemek yiyoruz da iyi gıdalar üreten emekçiler ve tarım işçileri sürekli bir açlığa mahkûmlar? Niçin bizler öğrenim görüyor, yolculuklar yapıyor, eğleniyor, istediğimize sahip oluyoruz da onlar çıplak, eğitimsiz ve kültürsüz kalıyorlar?"

Yakınları şöyle yanıt veriyordu ona:

— Beş parmağın beşi de bir mi?...

Gerçekten de bu küçük kız, onları tedirgin etmeye başlamıştı. Yine de tüm bunların bir tür spor, romantik bir ideal, bir kapris olduğuna inanıyorlardı. Ancak sözlerine eylemlerin de katıldığını görünce, ona açık açık savaş ilan ettiler. Hareketlerini sınırladılar, onu kilit altında tuttular.

— Şiddet olumsuz bir yöntemdir, diyordu onlara. Hiçbir zaman yarar getirmez. Mantıksal savlarla yanıtlayın beni. Kanıtlayınız bana, hizmetçimizin piyanoya hevesli kızı Dina neden hiç tuşlarına basmayacak, canı sıkılan diğer çocuklar en iyi hocalardan ders alıyorken? Midemin alacağından daha fazlasını yedirmeye uğraştığınızın, ama bay Stavros'un altı çocuğunun kuru ekmek yiyerek uyuduklarının nedenini bana açıklayabilir misiniz? Kişisel özgürlüklerle ilgili açıklamalarda bulunun bana, savaşların nedenlerini açıklayın, yanıt verin bana... yanıt verin bana... açıklayın bana...

Ah! Olanaksızdı bu zaptedilmez kızla uzlaşabilmek.

— Bunlar, zengin bir ortama mensup genç bir kızın kafasını meşgul edecek konular değil, diye yanıtladılar.

— Ama meşgul ediyor işte! Ne yapalım, kafasını mı kıralım?

Çatışmalar, onları tedirgin etmeye başladı. Bir gün, konuşma yapacağı bir toplantıya gidemesin diye, teyzelerinden biri onu odaya kilitledi. O da tutarsız görünmemek için, tehlikeye aldırmadan, yüksek bir pencereden aşağıya atladı. Büyüdükçe, ikilemde kaldığını anlıyordu: Ev ya da mücadele. Yakınlarına duyduğu saygı ve sevgiye karşın, mücadeleyi yeğledi.

Artık annesiyle birlikte yaşamadığı için buna sıkılan bir kız arkadaşı ona sormuştu:

— İsa'nın annesi çocuğunu anlamış mıydı sanki?

— Romantik olma, diye karşılık vermişti ona. Biz ne İsa'yız ne de peygamber. Zorlukla ancak insan sanına varabiliyoruz. Ona lâyık olmayı başaralım, daha ne isteriz?

On sekiz yaşının getirdiği bu heyecanını ve alçak gönüllülüğünü asla bırakmadı.

Yetersiz beslenmeden dolayı zayıf kalan çocuk, Elektra'nm kucağında uyukluyordu. Onun battaniyeye bile yaslanmasını istemiyordu. Onu hapishane dışına çıkarmaya karar verdi. Çocuğundan ayrılacaktı. Bu nedenle doymak istiyordu ona. Bir çocuğa kucaklamalarla ne kadar doyulurdu? Ruhunu bir heyecan sardı. Çocuğu yabancı ellere gideceği için değil. Onu büyütecek olan eller, dost, şefkatli, cömerttir. Halkın elleridir. Ama nasıl büyüdüğünü izleyemeyecek, hastalandığında yanında bulunacak bir annesi olamayacaktı. Bir çocuk salt "anne" kelimesiyle sevinir, güven duyar. Ve annedir, salt çocuğunun sesini duyabilen... Ee, boşver analığı, aldırma!... Acısını içine gömmeyi öğrenmişti.

Aylardır, Alman ve İtalyanların Yunanistan'ı işgal ettikleri zamandan beri, Elektra'nm kafasını bir düşünce kurca-

lıyordu. Kaçmak! Yeniden sipere geçmek, vatan uğruna tüm gücüyle direnişe atılmak. Çoğu kez Anafi'de denize bakardı. Sulara atlayacak, yüzecek ve ulusal savaşçı birliklere katılacak güçte olduğunu düşünürdü.

Vatan toprağının bizlere verdiği bu sıcak sevgiyi o güne dek bu denli duymamıştı. 1935'i anımsadı. Paris'teki faşizm karşıtı birinci kadın kurultayına gitmek üzere, Pire'den bir vapura binmişti. Herkes güvertede toplanmış, insan teri kokan o gürültülü limana bakıyordu. İzleyici olarak kendi de seyretmeye başladı. Her zaman iyi bir izleyici, olayları farklı bir biçimde görürdü. O sırada yanındaki yabancı bir kadının İngilizce olarak yanındaki arkadaşına şöyle dediğini duydu:

— Ne kirli ve tiksindirici bir liman! Yunanlılar, eski tarihlerini görmen için seni davet ediyorlar, ama sana ter kokan kirli elleriyle hoş geldin diyorlar...

Elektra'nın beynine kan sıçramıştı. "A, bu kadarı fazla! Pire kirli olabilir, kaderine terk edilmiş olabilir, ama beni bağışlayın, kesinlikle tiksindirici değildir..." Birden onda Pire'ye ve insanlarına karşı bir şefkat duygusu oluşmuştu. Bir gün onu dünyanın en gelişmiş limanlardan biri yapacağız...

Gerçekten ne garip! Uzaklara gitmek üzere gemiye binemedi, bulunduğu yere bağlandı ve bir duygusallığın etkisinde kaldı. Bu zor durumdaki Yunan ülkesine duyduğu sevgi, içinde kabarmaya başladı. O ülke ki, bir çınar yaprağı gibi Akdeniz'e uzanıyordu. Çocuklarına karşı sert davranan analardan farksızdı, ancak herhangi bir yabancı onlara sataştı mı, köpürürdü.

Artık topraklarını yabancı bir çizme kirletiyor ve halkımız, zincire vurulmuş olmanın acısıyla kıvranıyordu. İnsan nasıl duyumsamaz ona olan borcunu. Vatanın, çocuklarına ihtiyacı vardı. Tüm çocuklarının ona yardıma koş-

ması gerekiyordu. Vatan! Bu kelime, Elektra'nın ruhunda derin bir iz bırakmıştı.

Bir kalabalığın önünde bulunmayı ve şunları söylemeyi yeğliyordu: Helenler, onları neyin ayırdığını, neyin birleştirdiğini unutmamalıdırlar. Şimdi nefretin zamanı değil. Bunca zaman kavga ettik, birbirimizi yedik. Gamalı haç teorisi bizleri böldü. Yaptıkları vahşet, bizi birleştiriyor artık. İstesek de istemesek de hepimiz bu aynı ananın çocuklarıyız. Hepimiz Hitler'in köleleri, hepimiz aç, hepimiz ölüm yolcusu, hepimiz sağ kalma savaşımı vermekte...

Saat sabahın on biriydi. Tüm tutuklular döşeklerine uzanmıştı. Aylardır yetersiz besleniyorlardı. Hareketsiz durarak sağ kalmaya, böylece kalori harcamamaya çalışıyorlardı. 1941- 1942 kışmda, ölüm aralarından çoğunu alıp götürmüştü.

Açlık, oldukça eski öldürücü bir silahtır ve bu her zaman geçerlidir. Hitler düzeni, sürekli buna güveniyordu. Büyük müttefiğiydi. Hangi ölüm şeklinin daha kötü olduğunu kim bilebilir ki? Gaz odalarında birden olanı mı, yoksa yavaş ve keder vererekten, milyonlarca insanı şişiren, sakat bırakan ve koleraya yakalanmışcasma sokaklarda ölmelerine yol açan açlıktan mı?...

Açlık ve terörle, halkımızın yüreğindeki canlılığı öldürmeye ve halkımızı perişanlığa itmeye çabalıyorlardı. Anafi'de döşeğinden kalkacak ya da ses çıkaracak gücü bulamadığı anlar oluyordu. Elektra, çocuğunun günden güne solduğunu görüyordu. Başı eğikti, çünkü boynu onu taşıyamıyordu. Nabzı yavaş atıyor ve güçten düşüyordu. O zaman Elektra, yerinden kalkıyor, bitkinlikten yarı ölmüş halde dışarıya sürükleniyordu kaynatmak üzere bir kök ya da çiriş ot bulmaya çalışaraktan. Sonraları çiriş otlarının afyon gibi olduğunu, baş dönmesi ve kusmaya yol açtığını anladı.

Bir sabah iki İtalyan nöbetçi güneşin altında oturmuş

kahvaltı ediyordu. Önlerinde ekmek, peynir ve şarap vardı. Agni, gözlerinde yaş, güçsüz küçük ayakları üzerinde duruyor ve onların lokmalarına bakıyordu. Minik ellerini kaldırıyor, yutkunuyor, o da çiğniyordu sanki.

— Hey, küçük! diye seslendi İtalyanların biri ve ona bir parça ekmek peynir vermek üzere elini uzattı.

Ekmek! Bir dilim ekmek! Aylar olmuştu ekmeği görmeyeli, ağızlarına atmayalı. Çocuğun gözleri parladı, vahşileşti. İlerledi, ama birden duraksadı. Annesi ona yabancı askerlerin yanına asla yaklaşmamasını tembih etmişti. Ama şimdi ona ekmek veriyorlardı.

— Al, küçük al!...

Çocuk sağa sola baktı ve açlık duygusuyla ekmeği kapmak üzere koştu. Büyük lokmalar halinde ağzına atıyor, ekmeği neredeyse çiğnemeden yutuyordu.

Elektra son anda yetişti. Koştu, çocuğu yakaladı ve onu sarsmaya başladı.

— Tükür! Tükür!

Çocuk anasının ne dediğini anlamıyor, ağlıyordu. Elektra çabuk çabuk uzaklaştırdı onu, kendi gözyaşlarını da saklayaraktan. "Canım benim!.. Bebeğim!..." İçi paralanıyordu. Çiriş otlarıyla beslenen bir çocuğa vatanseverliğin hangi dersini verebilirdi?..

O günden sonra kendi yemeğini de gizlice çocuğuna veriyordu. Kendisi besinsizlikten ölüm tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Yoldaşların hepsi de on beş dirhemlik ekmekten bir parça koparıp onlara veriyorlardı, Elektra'nın çocuğuna daha fazla pay sağlamak üzere. Onu korumaya çalışıyorlardı. Direnişçi bir kadın salt bir anne değildir. Halkına, vatanına borcu vardı. Dişini sıkması gerekiyordu. Gerekiyordu!...

Elektra bu konuda kendini suçluyordu. Bütün yoldaşlarının gözlerinin içine baktı. İnzivaya çekilmiş, bir deri bir ke-

mik kalmış bedenleri, sulanmamış kuru toprağa benziyordu sanki, üzerinde ölümüne sürecek vahşi bir direnişe atılan bir savaşçının inadından başka bir şeyin yetişmediği.

Evet, itiraf ediyorum, biliyorum, bu, amansız adamların koyduğu yasalara karşı geldiğimi. Erkeksiniz, bir ana olsaydınız ancak anlardınız beni. Çocuğunun acından çıkardığı yürek yakıcı bağırtısını duyduğunda, bir ananın boğazından lokma geçmez. Hayır! Sizler, çocuğum için kendi payınıza düşeni azaltamazsınız!...

Çok şey söylemeye gerek yoktu. Yoldaşlarının kalpleri yumuşamıştı. Geri dönmüştü insanlık şefkati. Yunanistan'ın çocuklarının kurtulması amacını güdenlerin Elektra'yı duyumsamamaları olanaksızdı? Kimse suçlamayı düşünmüyordu. Gözler gülüyordu. Eller dostça dokunuyordu, Yunanistan'ın tüm analarının kaygı ve acısını dile getiren bir annenin sırtına.

Bu olay ona sürekli kaygı veriyordu. Tehlikelerin aç kalan Yunan halkını kuşattığını anlıyordu. Onun hayatta kalması öncelikti, tüm kurumları çalıştırmalıydı.

Bu düşüncelere dalmış haldeyken, ziyaretten dönen tutuklu bir kadın, yanma yaklaştı, heyecanla ona dedi ki:

— Elektra, sana söyleyecek çok önemli haberlerim var. Halkımız yine mucizesini gösterdi!

— Ne? Gamalı haçın yeni bir parçalanması mı?...

— Halk isyan bayrağını kaldırdı! Ziyaret saatinde erkek kardeşim söyledi. Tüm memurlar Nisan'da grev yapmışlar. Olur şey değil!...

Uzaklaştılar, sessiz bir köşede oturdular.

— Böyle bir grevi Yunanistan hiç görmedi bugüne dek! Ben de memurdum, anımsıyorum. Kan kusmuştuk bölümdeki çalışanları ayaklandırmak için. Barış günlerinde, köpekleri bile sosisle doyurdukları bir dönemde. Artık grev yapmanın cezası ölüm. İki kötü adam bağrımızı çiğnediği

için mi binlerce insan harekete geçti sanki? Kardeşim diyor ki, müttefikler bunu tüm köle Avrupa'da olan ilk grev olarak nitelendirmişler!

Elektra ayağa kalktı. Boyu uzuyordu sanki, bayraklarla donatılmış çan kulesi gibi. Kalbi, direniş heyecanıyla atıyordu.

— Bu, bana getirebileceğin en iyi haber. Bir halk savaşmanın bilincine vardı mı, kölelikten kesinlikle korkmaz...

Kız, ayrıntılarıyla olayın nasıl oluştuğunu ve insanları bu denli kararlı olmaya neyin zorladığını anlattı. Yaşam, ücretliler, gündelikçiler ve emekliler için azap doluydu. Taşkın kağıt paralar, üründen çalmalar, karaborsa çalışma saatleri içinde ortalığı kasıp kavuruyordu. Düşünebiliyor musun, aldığın maaşla on gün geçinebiliyorsun ancak, alışverişe çıkınca bir kurufasulye yemeğini bile almaya yetmiyordu.

Pahalılık, kasırga gibi her şeyi yok ediyordu. Halkın temel gıdası zeytinyağı 1.600 drahmiden, Paskalya öncesinde 4.400'e, sonra da 5.000'e ve şimdi de 27.000'e fırlamıştı. Otuz gram ekmek karneyle dağıtılıyordu. O da hergün değil. Ona da ekmek denilirse? Habebiştan unundan yapılıyordu, sarı bir çamurdu sanki. Et, süt, yumurta, şekeri hiç arama, tümü keder verici hatıra olmuştu. Çocuklar için haftada on beş gramlık pirinç dağıtıyorlardı. Bu bile arada sıradaydı. Sokaklar, vitaminsizlikten şişmiş insanlarla doluydu. Yürüdükleri yerlerde birden yalpalıyor, yere düşüyorlardı! Belediyenin el arabaları ve cenaze arabaları hergün binlerce ölüyü taşıyordu. Toplu halde çukurlara atılıyordu! Pek çok fakir, ölülerini tek başlarına taşıyor ve gizlice gömüyorlardı, ekmek ve gıda karnelerini ellerinde tutmak adına. Ölü çocukları kucaklarında, elbiseleri yırtık yürüyordu analar. Zayıf bir çocuk kalabalık içinde çöp tenekelerine dalıyor iştahla bir limon kabuğu, bir parça so-

ğan, çürük bir patates ya da domates arıyordu. Tifüs, dizanteri, verem, kansızlık ve sıtma küçük büyük herkesi kırıp geçiriyordu.

İnsanlar ayakları üzerinde duramıyordu. İş makinalarını, çapayı, kalemi bırakıyor, bayılıyor ya da ölüyorlardı, koleraya yakalanmışlar gibi.

Evi, mülkü olan satıyordu. Kentli altınını, halısını, mobilyasını satıyordu.

İşçi neyini satabilirdi ki? Döşeğini, alyansını, altın dişini, çocuğunun vaftiz altınını, gümüş ikonunu. Herşeyini işgalin daha ilk günlerinde satmak zorunda kalmıştı.

Halk öyle bir duruma düşmüştü ki, hiçbir yerden ışık görmüyor, Hitler'in zaferlerinden başka bir şeyi duymuyordu. Ama, işte, Lazaros dirildi ve yürümeye başladı. İşçiler ve memurlar ayaklandılar. Kardeşler, nereye gidiyoruz? Silahsızdık, ihanete uğramıştık, ellerinde makineli tüfeklerle dolaşan insan- yiyicilerin elinde köleydik. Ama ayaklanacak, mücadele verecektik. Tek çıkar yol buydu. "Mücadele ya da cenaze arabası..."

Halkın kurtuluşu için ilk işareti veren, Ulusal Kurtuluş Cephesi idi. Halk, kamu ticarethanelerinde etkinliklere başladı. İşçi ve memurlar onlara destek verdi. Hep birlikte ayaklanmanın ön hazırlığını gerçekleştirdiler. Yasadışı olan Tüm- Memurlar Merkez Komitesi eylemi başlattı. İlk bildiriler daktiloda yazıldı ve illegal "İşçi" gazetesi yayımlandı. Direniş komiteleri şekilleniyor, gruplar, protestolar, açıklamalar birbirini izliyordu.

İlk önce geleneksel direnişçilerle kitle halinde meslek grupları ileriye atıldı: Posta memurları. Onları aynı şekilde tüm diğer memurlar, iktisatçılar, eğitimciler vs. izledi. Grev kelimesi yayılıyordu! Grev!... Kararsız olanlar bile terliklerini bırakıp, mücadele alanına atılıyordu. Dokuzuncu Lise karargâha dönüştürülmüştü. Memur komiteleri

orada toplanıyor, konular orada tartışılıyordu. Bir iki değil, yüzlercesi. Memurlar, içlerindeki gizli gücü keşfetmişlerdi. Bu gücün kaynağı aynıydı: Birlik.

İşgalciler ve satılmış yöneticiler şaşkınlık içindeydiler. Ölüler nasıl dirilmişti? Nereden bulmuşlardı bu yürekliliği? Nasıl birleşmiştiler tek bir beden gibi? "Birliği vurunuz!" diye buyurdu işgal güçleri. İşbirlikçileri uğraşırlar. Bazı kesimlere 80 gramlık ekmek sözü vermeye yeltendiler. Ama başaramadılar. "Ya herkese ekmek ya hiç kimseye!"

Terör başladı. Memurları yakalıyor ve askeri mahkemelere sevkediyorlardı. Grev yapanlara ölüm cezasını öngören yasayı oyladılar. Ama yine başaramadılar. Memurlar tek bir beden gibi haykırdılar. "Öldürünüz bizi!..." Grev yapanlara ölüm cezasını öngören hain kararname dizgiye verildiğinde, Ulusal Basımevi'nde ne bir Yunan işçisi ne de memuru çalışmayı kabul etmişti.

Sekiz gün süreyle grevciler ortalığı allak bullak etmişlerdi. Tüm devlet gücünü kıracak büyük savaşın ön hazırlıklarına başlanmıştı. Nisan 1942'de tüm işçi örgütleri greve gideceklerdi.

Yunanistan tümüyle dayanışma içindeydi. Atina nefesini tutuyordu. Ne olacaktı? Ya bazıları korkarsa, ya çözülürlerse? Sampson'un saç kılını koparmayı başarırlarsa, acaba birlik bozulabilecek miydi?

Memurlar direndiler. Korkmadılar, dağılmadılar, bağlılıklarını unutmadılar, birlikteliklerini bozmadılar. Böylece zaferi, ekonomik sınırlarını aşan, ulusal olan bir yengiyi kazandılar. Yabancı güçler, onları alaya almanın ve terörlerini sürdürmelerinin tehlikeli olduğunu anladılar. Duvarlara asılacak afişlerle birliği bozmak olanaksızdı. Terör, anlamını yitiriyordu. Tümünü yok edebilirler miydi? Askerler, Gestapo ve işbirlikçileri bir araya geldiler. Daha fazla şiddet uygulamamaya karar verdiler. Grevciler zaferi kazanmıştı! Ücretle-

re yüzde üç yüzlere kadar kademeli zam yapıldı. Odemeler on beş gün içinde yapılacaktı. Ayrıca "yaşam pahalılığı" zamları da ön görülmüştü. İşine son verilen memurlar işlerine geri döndüler. Tutuklular salıverildi. Askeri mahkemelerde bekleyen dosyalar işleme konulmadı.

Memurlar sevinçten ağlıyordu. Güçlerinin önemini ve gelecekte bunu nasıl kullanacaklarını anladılar. Polis, jandarma, itfaiye görevlileri de bu kahramanca mücadeleden yararlandılar, aynı zamları onlar da aldılar. Ulusal birlik tümüyle benimsenmişti.

Elektra heyecan içindeydi. Ağzından tek sözcük çıkmaksızın saatlerce düşünüyordu. Solomos, "Aşkla Geçen Nisan" şarkısını söylüyordu. Çağdaş ozanlar, memurların destanıyla geçen 1942 Nisanı'nı şarkıya geçirecek sözleri bulamıyorlardı sanki! Eylem, herkesi birleştirmişti. Birlik ve Ulusal direniş başlamıştı! Tam da Hitler'in ününün doruğunda bulunduğu bir sırada. Ülkeleri ayakları altına aldığı kil ayaklı bir dev gibi olduğu zamanda...

Elektra, bir kız arkadaşıyla yeni oluşan umutlar, beklentiler üzerine konuşuyordu. 1933 yılından beri başlayan mücadele sürecini düşündüler. Faşizm tehlikesi üzerine daha o zamanlar Yunan halkını uyarmaya başlamışlardı. Neredeyse o sıralarda kimse buna inanmak istemiyordu. "Propaganda," diyorlardı. "Yunanistan böyle çalımlardan hoşlanmaz. (Faşizm bizde geçerli olamaz). Hitler ve gamalı haçları salt Almanların sorunu..." Boşver "faşizme," demişti Elektra'ya bir gün yoksul, okul görmemiş bir ev hanımı. Sen bize neyi pişirelim onu söyle, çocuklarımızın açlıklarını giderelim...

Herkes kaygılanmaya başlamıştı, tehditin yaklaştığını hissetmiş ve organize olmaya çalışmışlardı. Elektra 1935 yılının ilkbaharında tüm Yunanistan'ı gezmiş, faşizm kar-

şıtı kadın örgütlerini organize etmiş, gelecek olan büyük kurultayın ön hazırlığını yapmıştı.

Kız arkadaşıyla birlikte şimdi bunları yeniden anımsıyorlardı. O zaman nasıl da ayaklanmışlardı, taşralardan tüm tabakaların ve tüm görüşlerin temsilcileri Atina'ya gelmişlerdi. Kurultay "Olimpia"da olacaktı. Fakat son anda yasaklanmıştı. Demokrasi diye yutturdukları yasa, etkindi. Aynı gün, öğlen vakti iki bin insan, kimsenin haberi olmaksızın Kokkinara'da toplanmış, illegal kurultayı yapmış ve gizlice dağılmışlardı.

— Karşımızdaki mücadelenin yanında şimdi tüm bunlar bize çocuk oyunu gibi geliyor, dedi Elektra.

Takvim 8 Eylül 1942'yi gösteriyordu. Bahaneler kalmadı. Bugün Elektra'mn, çocuğunu vermesi gerekiyordu. Firar edebilmesi için serbest olmalıydı. Çocuk, annesinden ayrılacağını bildiğinden, kaygılıydı. Annesinin kucağında dönüp duruyor, onu öpüyor, okşamasını istiyordu. Elektra onun ruhsal olarak hazırlanmasına çaba gösteriyordu. Ama çocuk sinirliydi, başı üzerindeki çatıyı yitiriyordu sanki. Gözleri yaşlı, sürekli "Anne!" diyordu mırıldanarak.

— Gel oynayalım Agni. Şimdi bunları saklayacaksın, biliyorsun. Mızıkçılık istemiyorum...

Oyunu başlatamadan, ziyaretçi için çağırırlar onu. Elektra'nın boğazı tıkanmıştı, nefes almakta zorluk çekiyordu.

Şefkatle çocuğuna sarıldı, gözlerini, saçlarını, ellerini öptü. Sonra da kararlı bir şekilde ayağa kalktı. Şaşkındı, ama bunu göstermemeye çalışıyordu.

— Gidelim Agnicik, canım. İyi dostlar seni almaya geldiler. Onların yanında ekmek yiyebileceksin. Sana istediğin bebeği satın alacaklar...

Çocuk merakla çevresine bakındı ve sonra da Elektra'nın kulağına fısıldadı.

— Ya sen, anne, ne zaman geleceksin?

— Birkaç gün içinde Agni. Çok çok bir iki gün içinde. Söz veriyorum...

O akşam tek başına kalan anne, gözyaşlarını tutamadı. Direnişçi bir kadın ona yakınlık gösteriyordu: "Sil gözlerini Elektra. Zor yıllar geçiriyoruz. Daha iyileri gelecektir. Biz getireceğiz o yılları. Budur savaşmamızın amacı..." Volta atmak için ayağa kalkmak istedi, ama diğer kadınları rahatsız etmemek için öylece kaldı.

Kendine egemen olmak, onun yapısında vardı. Serinkanlılığını hiç kaybetmezdi. Eğer ona, evin ön tarafının alev aldığını söylersen, "Peki, arka taraftan çıkarız," diye yanıtlayacaktır. Eğer ona evinin tümden yandığını söylersen, yine serinkanlılığını kaybetmeyecek, tüm içtenliğiyle "Peki! O halde alevlerin içinden geçmeyi deneyelim!" diyecektir.

Dünya yıkılsa, iki iş arasında kalsa, bir saatlik uyku için, bulunduğu yerde başını eğer, uyurdu. İnsanın güçleri tükenmez değildir. Bir amaç uğruna gereksimi olduğunda, onlara egemen olmasını bilmelidir.

Elektra, bu iyi alışkanlıkları mücadeleye atıldığı ilk yıllarda öğrenmişti. O sıralarda Nea İonia'dan Kesariani'ye, Kesariani'den Kallithea'ya, Durguti'ye, Patisia'ya koşarak giderdi. Sonra da akşamleyin gazetenin müdürü, muhabiri, basımcısı olacak gücü kendinde bulurdu, bunun dışında sabahları gazete satıcılığı da yapardı.

Böyle alışkanlıklarla, uykusuz kalmayı öğrenmeseydi, bulabildiğini yemeseydi, veremden zor kurtulurdu. O zamanki örgütler küçük çapta ve yoksuldular. Büyük sıkıntılar, az ve deneyimsiz elemanlar, etkisiz kurumlar ve hasta çocuklar. Savaşçılar, gökteki uçan kuşlar gibi evsiz, yemek yemeden, ara vermeden ve iç çamaşırları olmadan yaşamak durumundaydılar.

Elektra'nın ikinci bir giysisi hiç olmamıştı. Hatta, 1935

yılında Paris'teki faşizm karşıtı toplantıya kadın temsilcisi olarak gittiğinde, üzerinde basmadan bir giysi, çorapsız ayağında bir çift lastik pabuç ve elinde içinde kağıtlarının, diş fırçasının bulunduğu ödünç bir evrak çantası vardı!

Elbette, bazıları gibi o dönemin "devrim stili"ni izleyecek durumda değildi. Ne parası vardı ne de giysileriyle uğraşacak zamanı. Doğası gereği kaygısızdı, kadın olmanın diğer tüm özelliklerini taşıyorsa da gösterişe aldırmıyordu.

Eylem ve faşizme karşı savaşım genişlemeye başladığında, Elektra, direnişcilerin salt davranışlarının değil, kıyafetlerinin de değişmesi gerektiğine inananların başındaydı. Kendisi, özellikle bir ara, bir tür feragat gibi dudaklarını boyamayı denedi. Ama bunu sürdüremedi.

Beslenme konusunda da çaba göstermek istedi. Yakalandığı ülser, zavallı midesinin en küçük bir isyanıydı. Evinden ayrıldığından beri, iyi pişmiş ev yemeklerinden kurulu bir masada yemek yemeye ancak arada sırada otururdu. Tercih ettiği katık simitti. Hoş kokulu Yunan simidini hayal ederdi. Bununla geçirirdi gündüz ve geceleri. Yoksul mahalle kadınları, kurufasulyelerini onunla paylaşmaya can atarlardı. Seviyorlardı onu, "güler yüzlü, tatlı dilli kız," diyorlardı ona. Kalplerini coşturuyor, ışıkla dolduruyordu.

Elektra, yaşamı herkesten fazla sevenler gibi, yemenin, içmenin tadını çıkarmasını bilirdi. İsteseydi, her şeyi elde ederdi. Ama aklı, kalbi, yaşamı, tüm insanların mutlu olması idealiyle, devrim ateşiyle doluydu. Averof tutukevinde (1936- 1938) çok zor koşullarda iki yıl geçirdi. Karavana, bakliyat, kurtlu ve kötü yağda pişmiş hamur işlerinden oluşurdu. Daha kötüsü, öncelikle fahişelerin, frengili olanların, esrarkeşlerin ve diğer suçluların yediği karavanalarda servis yapılıyordu. Tutuklularm evlerinden yemek gelmesine izin yoktu, bayramlarda bile! Bu yüzden ya ka-

ravanayı yemek ya da ölmek gerekecekti. Elektra, sadece bunu yemekle kalmıyor, iyi örnek olmak için daha da istiyordu! Bazı kadınlar:

— Nasıl yapıyorsun? diye sorduklarında.

— Mis gibi kokan kızarmış patatesli ızgaraya hayır diyeceğime inanıyor musunuz? Ya da balığa ya da ızgara pirzolaya? Ama bunlar yoksa, bize getirenleri de mi geri çevirelim? Hayır! Bu iyiliği onlara yapmayacağız! diye yanıtlamıştı.

Hapishane zor bir deneyim fabrikasıdır. Bilemezsin, en saygın ve en güçlü savaşçının bile hangi tepkileri göstereceğini. Elektra, terbiyesiyle, insanlığıyla, idealleriyle hapishane betonunu ısıtmıştı. Canlılığı ve içtenliği çetin yaşamının çıplaklığını kapatıyordu.

1937 yılında, Averof tutukevinde bir kadın her akşam sinir krizleri geçiriyor, diğerlerini uyutmuyordu. Elektra, bu hasta kadının hücresinde kalmak istedi. Tecrübesiz bir genç kadındı. Sabırla, iyilikle, neşeyle onun moralini yükseltti ve tekrar sağlığına kavuşmasını sağladı. Yanına uzanır, onunla rahat ve içtenlikle tüm durumlardan ve insanca bir yaşamın gerekliliklerinden söz ederdi. Ders verme havasına girmeden, ona insan sözcüğünün yanında, bir direnişçi olmanın önemini vurguladı. Direnişçi, hapishane denen bu doğa dışı durumda bile kendi içindeki mücadele gücünü ve insanlık duygusunu öldürmelerine asla izin vermezdi; bunların ikisine de gereksinimi vardı, bunları gözü gibi korurdu. Tüm boş saatlerini doldurur, kendini umutsuzluğa ya da usancın onu sarmasına bırakmazdı, çünkü büyücü Kirke'nin* ellerine sahipti.

— Bizler, diyordu ona. Hem tecritte hem de sürgün

*. *Kirke:* Büyücü tanrıça. Odysseus'un serüvenlerinde başlıca rol oynayan kişilerdendir. Kirke ayrıca Argonautlar destanında söz konusu olur.

adalarında, her yerde yaşamımızı doldurma ve sadece bugünü değil, geleceği de yaratma yöntemini buluruz. Toplumun değişmesi için yaptığımız plânları örnek al; bilimsel güvenirliği içinde bir şiirin çekiciliğini, insanın güzel hayallerinden bir şeyi bulacaksın. İstemeden, biraz da olsa sanatçı oluyoruz. Öyle değil mi?

Genç kız hapisten çıkacağı zaman Elektra'yı öptü ve ona dedi ki:

— Sana rastladığım için şanslıyım...

"Cezalı" kadınlarla Elektra'nm iyi ilişkileri olmuştu. Onlara insanlıkla, anlayışla bakıyordu. Çoğu bozuktu, içlerindeki insanlığı bulmakta ve onu geliştirmekte insan zorluk çekerdi. Ama yine de bu katılığın altında, gömülü bir mertlik, bir iyilik, bir özveri, bir zorunluluk vardı, bu kadınları bir amaca bağlayan.

Elektra çoğu kez onların yanına oturur, konuşur, onlara yardım eder, yola getirmeye çalışırdı. Bir gün bir kadın hapishane görevlisi, bir kadına "ceza" veriyordu, yönetmeliğe aykırı olarak saçları baş örtüsünün dışına çıktı diye (diktatörlük döneminde tutuklu kadınların kıyafeti, basit bir giysi ve başlarında tüm saçı kapatan örtüden oluşurdu). Buna öfkelenen tutuklu kadınlar, görevlinin üzerine atılmıştı. Ciddi bir kargaşanın çıkması tehlikesi vardı. Bunun üzerine Elektra araya girdi ve herkesi sakinleştirdi. Tutuklu kadının başından baş örtüsünü çıkardı ve onu görevliye verdi.

— Bunu ona sen giydirmeyi ister misin? diye sordu. Ona benim giydirmemi ister misin? Kadının bunu bilerek yapmadığını göreceksin. Görüyorsun, alçak boylu, alnında birçok benekleri var, ne yapsa, kapanmıyor. Bir daha onu darıltma. Senin gözlerin kestane renginde, onları mavi gösterebilir misin?... Hapishane kuralları bunu talep etse bile!

Hapishanede Elektra'yla birlikte yaşayan onlarca tutuk-

lu kadın yemin ediyor, eğer isterse, kendilerini ateşe atacaklarını söylüyorlardı.

Elektra ruh doktoru değildi. Gördüğü insanlara yardım etmeyi istiyordu. Köklü toplumsal bir değişimin mücadelesini vermeye çalışıyordu. Atıldığı bu savaşta önemli güçlere gereksinimi olduğunu iyi biliyordu. Ön safta savaşanlara, kahramanlara, müttefiklere, yardımcılara, yandaşlara gerek vardı, hatta kişisel bir yakınlıkla yardım eli uzatacak olanlara bile. Mücadeleye yardımı olacak önemsiz bir gücün bile yitirilmemesi gerekiyordu. Bu güzel içten pazarlığı ona hoş görelim...

Elektra'nın Agni'den uzak geçirdiği ilk gece son buldu. Bir horoz öttü. Keskin sesi tutukluların hücrelerini, kalpleri delip geçti, kiminde çocukluk anılarını uyandırdı, kimi için küçük köyü, kimi için mutlu bir geceyi...

Elektra, temiz çarşaflı bir yatakta, kucağında oyuncak bir bebekle çocuğunu düşündükçe gülümsüyordu, - ne kadar isterdi doğrusunu bilmeyi, acaba annesini yitiren bir çocuğu oyuncak bir bebek avutabilir miydi? Dünyaya getirdiğinden beri ilk kez ondan ayrı kalmıştı. Ama zamanıydı. Anne bağlarını yeterince yaşamıştı. Şimdi onun doğal, özgür bir hayat sürmesi gerekiyordu, tüm çocuklar gibi. Kendisinin de siper alması, kararlı olması, mücadeleye katılması gerekiyordu, hiçbir yerde hiçbir zaman çocuklar analarından ayrı düşmesinler diye. Gülümser küçük kızına, gülümser geleceğe ve uykuya dalar...

*

* *

Elektra, kaçış hazırlıklarını yapıyordu. Uygun anı beklemeliydi. 9 Eylül'de bir jandarma, hücresini açık bırak-

mıştı. Aniden onu subayı çağırmıştı, karavanayı yediği tezgâhın üzerine koydu ve gitti. Bunun üzerine Elektra zaman kaybetmedi. Günler öncesinden sağladığı temizlikçi giysisini üzerine geçirdi, baş örtüsünü bağladı, yemek dolu tenekeyi kaptı ve serinkanlılıkla nöbetçilerin önünden geçti. Acaba jandarma onu yakalayacak mıydı? Nöbetçilerden biri onu tanıyacak mıydı? Bir iş vermek üzere tesadüfen onu durduracaklar mıydı?

Acele etmeksizin sessizce yürüdü. Avluyu geçti. Kapıdaki nöbetçi yeniydi, kadını tanımıyordu. Elektra, pasaport gibi yemeği gösterircesine elinde tutuyordu. Daha doğal ne olabilirdi? Karavanasını almış ve giden temizlikçi bir kadın. Nöbetçi dış kapıyı ona açtı.

— Hoşça kalın, dedi kadına. Makarna afiyet olsun!

— Hoşça kalın, diye yanıtladı Elektra adamı ve aynı serinkanlılıkla dışarı çıktı.

Ardına dönüp bakmadı. Ya bir el onu yakalarsa ya bir kurşun onu bulursa ya da... İlk yoldan saptı, ikincisinden de üçüncüsünden de! Kuşkuya yol açmamak için koşmadı. Çabucak eşarbını çıkardı, kalbinde acıyla iştah kabartan o yemeği bir yere bıraktı ve yürüdü.

Tehlike geride kaldığında, sadece o zaman şaşkına döndü. Ne yapacağını bilemedi, oynayıp zıplasın mı, bağırsın mı, ağlasın mı? Böyle büyük bir başarıdan etkilenmişti, tepkileri garip olabilirdi, kedere varırcasına.

Artık özgür müydü? Evet, özgürdü! Bunca yıl hapishaneler ve sürgünlerden sonra, Atina'nın sevdiği sokaklarında yürüyebilecek, güneşinin, insanlarının, çocuklarının, evlerinin, tozunun, gürültüsünün tadına varabilecek miydi? Savaşabilir, kendini, köpürmeye başlayan halk seliyle birleştirebilirdi artık... O ilk akşam, her şey ona inanılmaz görünmüştü. Kendini, mutluluğa koşmak üzere yabancı, harikalar dolu bir yerde karaya çıkmış biri gibi hissediyordu.

Özgürlüğünün ikinci gününden itibaren çalışmaya koyuldu. Herkese yazlıktan döndüğü izlenimini veriyordu sanki. Genç kadınlar örgütünün ve sonra da Atina Ulusal Özgürlük Cephesi'nin aydınlatma dairesinin sorumluluğunu üstlendi, bunu olağanüstü savaşçılardan oluşan bir orkestra şefi gibi harekete geçirdi.

Tüm Atina'da, mahallelerde serbestçe dolaşabiliyordu. Demir parmaklık arasında geçirdiği yıllarda, bu sevinç ülkesinde bulunacağı bu anı düşlerdi. Sevinç mi? Hangi sevinç? Karşılaştığı herkesin kafası dağınık, herkes dertliydi. Yakınlarını arıyordu. Hiçbir yerde neşe yoktu. Ölmüş müydü acaba? Hayır olamaz. Bir yerlere kaçmış, saklanmış ve özgürlüğünü bağlayan zincirleri kırmaya uğraşıyordur anlaşılan. Yapışıktırlar, özgürlük olmadan, sevinç olamaz...

Elektra, kabarmış hindi gibi yürüyen gamalı haçlılara ve yanlarındaki Mussolini'nin yenilmez horozlarına bakıyordu. Bakışları, tavırları şunu söylüyordu sanki: Yere çökün köleler, seçkin halkı dünya egemenliğine götüren III. Reich'm şanlı arabasının üzerinizden geçmesi için toprak olun!

Tiranlar geri zekalı ve kör olurlar her zaman. Tarlalarını sefil gördükleri bu ülke sarsılacak, kısa sürede ayağa kalkacak, volkan gibi patlayacak ve onları yakacaktı... Elektra, işçilerin, memurların, üniversitelilerin, kadınların gözlerinde bu esir olmaz ulusun direniş destanının ateşini görüyordu. İşgal, onları öldüklerine inandıracak, fakat haç çıkarmalarına ve dua etmelerine fırsat vermeyecekti: Yunanistan'ı ölü görüyor, ölmesini istiyorlardı. Tekmeliyorlardı onu, kımıldıyor mu diye görmek için kırbaçlıyorlardı onu...

Atina caddesinde, safkan bir Hitler yanlısı, aç bir çocuğun bileğini büküyordu, çünkü bir tayın "çalmıştı!" Makriyanni bölgesinde ünlü bir Alman subayı, güneş altında dostlarıyla birlikte yemek yiyordu. Küçük bir parça eti ye-

re attı, çocukların ve köpeklerin eti kapmak için yerlere üşüşerek ölümüne birbirini ısırmalarını ve yaralamalarını seyrederekten eğleniyordu... Kolonaki bölgesinde bir gestapo mensubu, saygın bir Atinalı bilim adamını sokağa çıkmaya ve evinin duvarlarına yazılı vatansever sloganlarını diliyle temizlemeye zorlamıştı! İşte buydu faşizm, buydu yeni düzen, buydu kölelik!

Onurlu halkımızın bağrında öfke kabarıyordu. Devrim örgütleri mesajlarla Yunanistan'ı ayağa kaldırıyordu; dimdik, genç, yeniden doğmuş gibi yürüyordu. Bir haykırış, baştan başa ülkeyi sarıyordu: "Yurtseverler! Özgürlük kanla savaşla kazanılır, armağan edilmez!" "Yunan ruhu tutsak edilemez!" "Barbar işgalcilerin sonu gelmez cinayetlerinin bedelini ödemeleri gerekir!" "Faşizme ölüm! Halka özgürlük!"

*

* *

Devrim dilini, ilkin, Atina'nın suskun duvarları konuşturdu. Yiğitliğin, cesaretin, gözüpekliğin dilini. Eğitimlerini tamamlayamamış genç kızlar ve oğlanlar, lise öğrencileri, üniversiteliler, genç işçiler duvarları vatanseverlik üniversitesine çevirmişlerdi. Yıkık sıvalar üzerine ulusal manifestoları yazıyorlardı. Taşlar canlanıyor, bağırıyorlardı sanki: Yaşam mücadelesine! Politik seferberliğin boşa çıkmasına! Faşist Avrupa'nın yok edilmesine! Faşist terörün çözülmesine! Ulusal bayramlarımıza! Vatanın özgürlüğü ve bağımsızlığına! Müttefik zafere! Yunanistan'ın çocukları, haydi ileri!...

Esir edilenleri bilgilendiren, harekete geçiren, örgütleyen ve canlandıran salt duvarlar değildi. Megafon da vardı. Tekin olmayan "Polizait!" diyen bağırışın ve faşist bir

postalın ürpertici gürültüsünün böldüğü gecenin sessizliğinde, sanki gökyüzü açılıyor, megafondan çıkan kulağa hoş gelen, tutarlı, net bir ses yayılıyordu:

— Dikkat! Dikkat! Yunanistan'ın kahraman gençliğinin sesini duyun! Vatandaşlar, size gece bültenini bildiriyoruz...

Gestapolar ve İtalyan polisi, Yunan gençliğinin sesini yok etmek için makineli tüfeklerini boşaltıyorlardı. Bazen "vatansever" kelimesi, ilk iki hecede kalıyordu. Ama derhal yeni bir ses, kadın ya da erkek, megafonu alıyor ve devam ediyordu.

Kostis'le bir akşam böyle olmuştu. Yirmi yaşında bir delikanlıydı, lastik dükkânında çalışıyordu. Hayatı tanımaya zaman bulamamıştı. Özgürlüğü ve Vangelia'sını seviyordu. Aynı örgütte çalışıyorlardı. Bakır halka takmışlardı. "Özgürlük gelsin, sana altın olanını da takacağım," diyordu kıza. Her akşam megafonu ellerine alıyorlardı. Bir biri, bir diğeri konuşuyordu. Komşuları onları bellemişti. "Çifte kumrular bu akşam geç kaldılar," diyorlar, daha sözlerini bitiremeden, çifte kumrular başlardı: "Vatandaşlar! Dikkat! Dikkat! Barbar işgalciler yeni yıkım önlemleri almaya hazırlanıyor. Ey özgürlük savaşçıları! Açlıkla bizi bükemediler. Propagandayla bizi yıkamadılar! Tüfekle bizi yıkamadılar!..."

Sokağa çıkması yasaklanmış kent halkı, kulak veriyordu. Yunanistan'ın çocukları yiğitliği öğretiyordu onlara.

Bir akşam, Kostis, "Dikkat!" sözcüğünü bitiremeden, bir yaylım ateşiyle yere yıkıldı. Vangelia'sı, inleme yerine, megafonu kaptı ve konuşmayı sürdürdü: "Yurttaşlar! Şu an size her akşam anons yapan yiğidi öldürdüler. Benim sesim her ikimiz için de yeterli!..."

O gün bize olası olmayan romantik buluşlar gibi görünen bu eylemler, o zamanlar direnişçinin peynir ekmeği

idi. Sloganlarla yeni boyanmış duvarların ötesinde ellerinde fırça ve yağlıboyayla öldürülmüş kaç kez genç erkek ve genç kız bulunmuştu! Sloganları yazım hatalı yazan halkımızın bu çocukları, yanılmaz biçimde yakın tarihimizin parlak ve kahramanlık sayfalarını yazıyorlardı.

28 Ekim 1942 bayramı yaklaşıyordu. Kallithea bölgesindeki bir evde otuz kadar genç kız toplanmıştı, bir kız okuluydu sanki. Yüzleri genç, gözleri ateş gibiydi. Derslerden, giysilerden ya da aşktan söz etmiyorlardı. Mücadeleden söz ediyorlardı, kölelikten kurtulmaktan. Bir kız öğrenci, bir üniversiteli, işçi bir kız, sonra da ev sahibinin kızı ayağa kalktı: 28 Ekim 1942 bir dönüm olacak, diyorlardı. 1940'daki gibi. Yüz binlerce kişiyi tüm merkez yollara ve meydanlara indirmeli, ağırlıklarından ses çıkaran bir ders vermeliyiz işgalcilere. Duçe'nin sekiz milyonluk faşist süngüsünü rezil eden bu küçük ülkenin özgürlük ve bağımsızlık uğruna savaştığını anlamalılar artık... Başarıp başaramayacağımızı düşünmemize gerek yok. Halk hazır, yanında bulunmamızı ve şu çağrıyı yapmamızı bekliyor: "İleri!" Salt küçük ruhlar ve korkaklar tereddüt edebilirdi. Halk ateşinin ulaştığı yerde, bir yaşam çıkışının bulunması gerekir, ya da ölümün! Yunanistan, tarihinin tüm önemli anlarında asla ölümü seçmedi. İnançla, coşkuyla, özveriyle hareket etti...

Elektra, onların sözlerini adeta yutuyor, mutlu oluyordu. Çabaları boşa gitmemişti. Bu çocukların düşünceleri ve becerileri ne denli olgunlaşmıştı? Eskiden yıllarca çalışılırdı bir yandaşın olgunlaştığını görmek için. Şimdilerde birkaç haftada ve kimi zaman birkaç saatte olgunlaşıveriyorlardı! Bir yürüyüş, bir bülten dağıtımı gerçekleştiriyor ve tümüyle başka insan oluveriyorlardı.

Kısa sürede Elektra başka bir bölgede, ardından bir başkasında, bir diğerinde olacaktı. Durguti ve Kesariani bara-

kalarından Kolonaki ve Patisia apartmanlarına dek. Tüm eski tanıdıklarıyla yeniden bir araya gelecek, binlerce yenisiyle de tanışacaktı.

Savaşım ulusaldır, sınıfsal değil. Her kim vatanına şimdi yardım etmezse, onun için ne denli yıkıcıdır. Gerçek, onu yıkacak, tarih onu gömecektir. Halkın büyük uyanış anı gelmişti. Yüz yirmi yıldır bekliyordu Yunan halkı böyle bir başarıyı görmek için. Savaşımlar her zaman ihanete uğrar, ama daima ölümlülerin en kurnazı Sisyphos* gibi, yeniden başlar! Her zaman belirsiz bir el, sınırların içinden ya da dışından son anda uzanır ve ödülünü kapardı... Büyük ekonomi ve toplumsal sorunların çözümüne giden yol, her zaman bloke edilirdi. Ve düşmanlarının çabası da her zaman tekti: Halkın, onu mutsuzluğa iten suçluyu görememesi. Ellerinde mızraklar, kendi gölgeleriyle savaşsın ya da elbiseleriyle, kendi kardeşleriyle kavga etsin, kendi evini havaya uçursun...

Artık kaderini kendisi koruyacaktı. Kölelikten kurtarmak için her fedakârlık yapılacaktı. Şarkı söyleyerekten, akan kanıyla yeni bir demokratik yaşamın köklerini sulamayı istiyordu, faşizmin tohumları ve politik zinalar olmaksızın. Elektra, her gittiği yerde, halkın bunu isteğini anlıyordu.

İlk hamleler, eski bir mücadele yatağı olan Nea İonia'dan başlamıştı. Halkın direnişi burada görülmüştü, kaygılar, acılar, zulümler, sevinçler ve hayaller de burada paylaşılmıştı.

Eskiden bir dokuma atölyesi olan bir göçmen barakasına girdi.

*. *Sisyphos:* Tanrılarla boy ölçüşmeye giriştiği için ölüler ülkesinde korkunç bir cezaya çarptırılır. Kocaman bir kayayı tepeye çıkarmakla görevlidir. Ama tam zirveye vardığında kaya tepeden bir güç onu gerisin geri iter. Sisyphos yeniden kayayı zirveye çıkarmaya çalışır.

— Bayan Efsevia!... diye bağırdı. Bayan Efsevia!...

Bayan Efsevia lavabodan çıktı, aceleyle ellerini kuruladı, ses verdi. Duygulanmış, ağlamaklı halde Elektra'nm yanına geldi, ona sarıldı.

— Geldin, kızım! Döndün mü? Biliyordum geleceğini. Böyle bir şenlikten geri kalır mısın? Gözüm seyiriyordu. Kimi göreceğim diyordum.

— Teşekkür etmeye geldim bayan Efsevia, 1936 yılında bana gönderdiğiniz köfteler için. O zaman sana soramadım. İçine ne koymuştun ki, öyle lezzetliydi? Nane mi kekik mi?...

— Kötülükler seni bulmasın, kızım. Hiç değişmemişsin!

Eskilerden, yenilerden söz ettiler. Bayan Efsevia'nın kız kardeşi, "faşizm" sözcüğünü duymak istemiyordu. 41 yılındaki açlıkta biri sekiz, diğeri on dört yaşında, iki çocuğunu gömmüştü.

— Şimdi git Asimina'yla konuş. Silahla, el bombasıyla dolaşıyor. Herkes, yabancı şeytanların gözüne girmek için çivi olmak istiyor...

Bayan Efsevia, Elektra'nın kulağına eğildi:

— Neler neler var sana söyleyeceğim oğullarım hakkında! O Yangomu görsen! Koca delikanlı oldu. Her akşam oraya buraya koşuşturuyor, direniş için ona hangi işi söylüyorlarsa, yapıyor. Hristoma kimseler yetişemez. Her akşam elinde megafon, "İonia halkı!..." diye başlıyor. Ah, onda ne ses var!... Ne kilisenin ilahicisi ne de metropoliti ona erişebilir! Bana gelince, kalbim ne denli hızlı atıyor, bilsen!...

Elektra'nm da kalbi hızlı atıyordu. Böyle mükemmel insancıl bir yapıyla ne mucizeler olabilirdi. Bildik evlere girip çıkıyordu, Teofania bayramında papazların yaptığı gibi. Kimi zaman zorluklarla, kırgınlıklarla karşılaşıyordu. Herkes, bayan Efsevia'nın ailesi gibi değildi. Çekiniyorlar, korkuyorlar, güçlerinin değeri konusunda kuşkuya düşü-

yorlardı. Ama ne ki, en sert taş bile Elektra'nın ellerinde, eski ünlü bir heykeltraş olan Peonios'un ünlü somut Zafer heykeli gibi oluyordu. Bir savaşçı çoğalır beş olur, beşi on olur. Aylar geçtikçe, toplam hesabı yapılamazdı.

.....

28 Ekim 1942 tarihinde gün doğdu mucize oldu. Atina caddeleri insanla dolup taştı. Erkekler, kadınlar, genç kızlar, çocuklar, işçiler, memurlar, tekerlekli koltukları ve babalarıyla birlikte sakatlar, üniversiteliler, lise öğrencileri, halk ve Lazaros. O da dirilmiş, yürüyordu... Olağanüstü büyük gruplar Klavthmon, Kaningos, Kolonaki, Ksilothravsti, Hrisopiliotissa, Agios Konstantinos bölgelerinden ilerlemeye başlamıştı... Ufukta toplanmış, ilerleyen, gökyüzünü kaplayan bulutlara benziyorlardı. Yoğunlaşarak kararıyorlar, elektriklenmişcesine, şimşek çakıyor, gök gürlüyor, fırtına kopuyor, sel akıyordu sanki...

— Özgürlük!...

— Bağımsızlık!...

— Kahrolsun faşizm!...

Her şey düzenli, her şey önceden hesaplanmıştı. Liderler yerlerinde, konuşmacılar saptanmış, etrafları savaşçı gruplarla sarılı idi. Düzeni kuranlar, bayraktarlar, maddi destek veren insanlar, sağlık erleri. Yaralılar temiz evlere taşınacaklardı, cerrahlar bile hazırdı... Alelacele yapılan ön toplantılarda gençler, konuşmacıları elleri üzerinde havaya kaldırıyordu.

— Arnavut dağlarının galibiyiz. Duçe'nin askerleri dışarı!...

— Faşizme ölüm!...

— Hunlar, topraklarımızdan dışarıya!...

Kalabalığın haykırışı aynı anda çıkıyordu. Halkın "Ha-

yır"ı miting meydanlarını, sokakları delip geçiyordu. Flamalar, pankartlar açılıyordu. İşgalciler gözlerine inanamıyorlardı. Baştan şaşırdılar, ama sonra Almanlar, İtalyanlarla birlikte zırhlı arabalarla, atlılarla, motosikletlerle üzerlerine saldırmaya başladılar. Herkes, koca bir akerdeon gibi açılıp kapanıyor, bir araya geliyor, yine açılıyor, tekrar birleşiyordu ve duyulan müzik olağanüstüydü! Yeni bir tarih doğuyordu...

Ölüler, yaralılar yerlere düşüyordu. Halk korkmuyor, ilerliyor, barikatları kırıyor, başka yerden güç toplamak üzere geri çekiliyordu. On binlerce vatansever, Meçhul Asker anıtına varıyor, diz çöküyor, ulusal marşı söylüyordu. Mitropolis meydanında lise öğrencileri öğretmenleriyle birlikte İtalyanlar tarafından çevrilmişti. Korkuya kapılmak yerine, diz çöküp, hep bir ağızdan ulusal marşı okudular:

Hellenlerin kutsal
kemiklerinden çıkan
her zaman yüce
selam sana ey Özgürlük!

İtalyanlar, ateşi kestiler. Şaşırıp kaldılar. Yunanlılar deli miydi? Yiğit mi? Nasıl zaptedilirdi ölümden korkmayan bir toplum? Bu kalabalığın uğruna öldükleri ve atalarının ünlerini canlandırdıkları bu güç neydi?

Demokratik Yunanistan, geçmişten beri özgür, direniş-le, salt gücünün vicdanıyla ilerliyordu. Daha korkusuz ve kararlı, daha doğru ve vatansever öğelere sahip bir ulus olarak, yeniden ayaklanıyordu. Öncüleri işçiler, üniversiteliler, memurlar ve köylüler başlatmıştı direnişi. Onları şimdi orta tabaka, meslek sahipleri, küçük sanayici, aydınlar, üst düzey memurlar, pek çok tüccar ve sanayici, emlakçılar, yedek ve kadrolu subaylar, generaller, metropolit-

ler, papazlar izliyordu. Ortak özgürlük cephesinde birleşiyordu Komünist Partisi, İşçi Partisi, Sosyalist Parti yandaşları, eski demokrat parti yandaşları, liberaller, hatta kral yanlıları. Kırlık alanlarda gerilla savaşı filiz veriyordu. Tüm Yunanistan, yenilmez gizemli ordusuyla, bitmez tükenmez bir cephe oluşturuyor.

*

* *

Elektra'nın şimdilerde önemli görevleri vardı. Eğitmek. Merkezde, mahallelerde, çevrelerde, kamu binalarında, bürolarda, evlerde, illegal barınaklarda yüzlerce gizli basımevleri, binlerce yazı ve teksir makineleri çalışıyor ve sadece Atina ve Pire'de dağıtılan bültenler çıkarıyorlardı. Yaklaşık yirmi kadar illegal gazete sadece Atina'da çıkıyordu! Radyo haberleri ve bültenler sansürsüzdü, gençliğin, kadınların parti gazeteleri, mahalleler, sendikacılar ve diğerleri. Tüm bunları yaşamlarına mal olacağını bile bile yapıyorlardı. Barakadan konağa, fabrikadan atölyeye, kahveden sinemaya, bürodan bakanlığa, limandan vapura, elden ele yayılıyordu vatanın sesi. Bu ayaklanma bülteninin cebine, ayakkabısına, yatağına, mektubuna, dosyasına, bebek arabasına ya da cenaze arabasına dek nasıl ulaştığını herkes anlamakta zorluk çekiyordu.

Elektra, verimliliğinin doruğundaydı. Yorgunluk nedir, uyku nedir bilmiyordu. Ona yürekliliği, mücadele coşkusu, özgürlük hayali, güçlü bünyesi, mühtiş enerjisi yardım ediyordu. Sekiz saat boyunca sokaklarda dolaşıp duruyor, işi gözetmek üzere sürekli merkeze iniyordu. Bu "yön göstermek" uğruna, buyruk verdiği, sorumluluklar istediği anlamma gelmezdi. Sorumluluğu önce kendinde sonra bir başkasında arardı.

Bölümünde bir tutuklanma, bir terslik olduğunda, sorunu gidermeye çalışırdı. Bir terslik mi oldu? Gözetimden mi kaynaklanıyordu? İhanetten mi? Üç durumun her birinde kimi sorumlulukları vardı. Dürüst insanların, hatta dostların, şüphelilermiş gibi, eylemleri, konuşmaları, hareketleri el yordamıyla aramak, acıydı. Perde aralarından ve anahtar deliklerinden görgüsüzce içeriye bakmak, başkalarının ruh hallerini araştırmak doğru olmazdı. Karakter bakımından Elektra kuşkucu değildi, sürekli etrafındakileri hain olarak görmezdi. Yine de içi rahat etmez güven bulmazsa, çorap söküğünün daha ileriye gitmesine elinden geldiğince engel olmaya çalışırdı. Bütün bunlar için insanları önlem almaları konusunda uyarmak gerekiyordu.

Alınması gereken bir kararı uygulamadan, ikinci bir kararı almaktan çekinirdi. "Kumar oynamıyoruz," derdi. "Ülkemizin tarihini yazıyoruz, halkımızın daha iyi bir yaşam sürebilmesi için. Bu amaç uğruna yaşam, sahip olduğumuz en değerli şeydir."

Bu nedenle öncelikle kendisine karşı acımasızdı. Hatalarını tartışmak isterdi, ilkin kendisi olurdu onları gören, hatta başkaları farketmediği zamanlarda bile. Özeleştiriye inanıyordu, bunu bir tiyatro temsili gibi, gösteriş olsun diye görmezdi. Bu adaleti sürekli korurdu. Kuluçka civcivleri olan tavuk gibi yoldaşlarıyla ilgilenirdi. Onları neyin tedirgin ettiğini dinleyecek zamanı daima bulurdu. Hatta kişisel sorunlarına bile anlayış gösterirdi. İşinin yoğun olduğu sırada bile hangi yoldaşın doğum günü ya da isim bayramı ya da sevinci, yası, aile acısı olduğunu bilirdi.

Bununla birlikte bu kadın, çoğu kez kendi isteklerini unutur, geri plâna atardı. Yaşamının en büyük sevgisi olan kızı, artık onunla birlikte olamazdı. Yabancılarla büyüyordu, bir orada bir burada. Anne ürkmüş halde biraz zaman kolluyordu, onu kucağına almak için koşmak, onunla oy-

namak, nasıl beslendiğini görmek için. Fakat zor anlardı. Gece gündüz uyanık olması gerekiyordu. İçteki beceriksizlik, tutuklanmalar, infazlar çoğu kez plânları bozuyordu. Savaş, aralıksız devam ederken, sana "Anne misin?" diye kimse sormazdı.

Agniciğini görmeyeli çok olmuştu. Bir gün, onu kucağına almak için yanına koştuğunda, onu anımsamıyormuşcasına, başını başka yere çevirmişti. Bu, içini yakan, durmadan ağlatan yara olmuştu.

— Çocuğum beni unuttu! diyordu.

1943'ün yılbaşında tüm işini bıraktı, bir bahçeye daldı, bir dal kopardı ve kızı için bir yılbaşı ağacı hazırladı. Kızıyla oynadı, şarkılar söyledi, dans etti.

Ah! Ne tatlı olurdu barış içinde bir araya gelmeleri...

— Anne, dedi çocuk. Biz ikimiz ne iyi geçiniyoruz. Niçin benimle burada kalmaya gelmiyorsun, seni görmek, senden hiç ayrılmamak istiyorum...

— Geleceğim Agni. Özgürlüğümüzü alalım, yanma geleceğim. Artık hiç ayrılmayacağız...

Yunanlıların kalplerini bir ürperti sardı. Almanlar, siyasi bir seferberliğe hazırlanıyorlardı. 16 yaştan 60 yaşına dek tüm erkekler, zorunlu olarak düşmanın hizmetine girecekti. Atina alt üst oldu. Bağımsızlık mücadelesi yapan örgütler böyle bir cinayeti kabul edecekler miydi? Direnişe katılmayanlar bile bu durum karşısında savaşçı oldular. Örgütlenmeyi istediler. Kendileri, çocukları, vatanları için savaşmak istiyorlardı.

Basımevleri gece gündüz çalışıyor, makineler işliyor, duvarlara resimler çiziliyor, megafonlar hiç durmuyordu:

"Kahrolsun siyasi seferberlik!.."

"Alman esir kamplarında kimsenin işi yok!..."

"Savaşımızı biz kendimiz sürdürelim!..."

"Ellerimize kendimiz zincir vurmayalım!.."

Özgürlük örgütleri harekete geçti. On beş gün boyunca grevler, gösteriler, protestolar düzenlendi. İşçiler, posta çalışanları, devlet memurları, bankacılar, üniversiteliler, lise öğrencileri, sakatlar ayaklandılar. Mahallelerde, kiliselerde, meydanlarda toplantılar oldu. 5 Mart'ta büyük bir miting kararı alındı.

Naziler dişlerini gıcırdatıyordu. Koşunuz, engel olunuz. İşbirlikçilerden bu asi halkı durdurmalarını, genel grevi sona erdirmelerini, gösteri yürüyüşlerine engel olmalarını istediler.

Beyinleri yatıştırmak ve halkı uyutmak için "resmi" yalanlar uydurmaya başladılar: "Hiçbir seferberliğin olması söz konusu değil!..." "Asılsız sözlere kulak vermeyiniz!..." Bu yalanlara kimse inanmıyordu. Selanik'te seferberlik ilan edildi. "Führer adına..." Atina'ya 3.000 işçi çağrıldı Yunanistan'daki işler için. Ne ki, buna aldanarak Belediye'ye başvuranlar, doğruca Almanya'ya esir kamplarına gönderildi.

Başkent patlamaya hazır bir volkan gibiydi. Halk zaptedilemiyor, korkmuyor, umursamıyordu. Sokaklar sıkı denetim altındaydı: Havan topları, silahlar konuşlandırılıyor, tanklar ve asker dolu kamyonlar caddelerde dolaşıyordu. Emir kesindi. Grevler ve gösteriler, acımasızca bastırılacaktı.

Hiçbir yurtsever bunlara aldırış etmedi. Günü, saati, dakikası gelince, dükkânlar, barakalar, bankalar, bakanlıklar, fabrikalar kapandı. Tüm işler durmuştu. Demiryolları, tramvaylar, vapur seferleri, sinemalar, tiyatrolar, gazeteler. Hiçbir hareket yoktu. İşbirlikçi bakanlar, grevlerin sona ermesi talimatı verildiğinde, bunu daktilo edecek ne bir yazıcı bulabildiler, ne de bir görevli ya da mübaşir.

Atina'da Mart ayının ayağa kaldırdığı bu tayfun neydi? Neydi Psirri'nin dar sokaklarından, Monastiraki'den Atina'ya, Omonia'ya, Klavthmonos'a akan bu insan seli? Kim görür de unuturdu bunu? Bunu yaşayıp da halkın sarsılmaz gücüne inanmayan kim vardı? Askeri barikatları aşıyor, top sesini, ağır makineli tüfekleri, tankları tahrip ediyordu. El bombaları patlıyor, yaylım ateşi başlıyor, kurşunlar, makineli tüfeklerin sesleri vızıldayarak geçiyordu.

— Geri! Dağılın! Hepinizin ölüsünü sereceğiz yere!...

— Öldürün bizi!...

Atina'nın esir olmaz halkı ileri atılıyordu, türküler söyleyerekten.

— Polit Büroya'ya doğru!...

Yığınlar fethedilemez bir sur gibi ilerliyordu. Gözlerinden kıvılcımlar çakıyordu. Ellerinde taş, sopa, demir. Kalplerde büyük bir kararlılık vardı. 13 ölü, 134 yaralı bırakmışlardı geride! Yüz binlerce insan, inançları uğruna savaşmaktaydı. Bir yerden darbe alıyor, ama hemen başka bir yerde güçlerini gösteriyorlardu.

Başbakanın Polit Bürosu'na girerek, her şeyi kırıp döktüler. Pencerelerden Sturnara'daki Çalışma Bakanlığına atladılar, işçilerin dosyalarını ve arşivi ateşe verdiler. Almanlar, gelsin de şimdi askere alsınlar bakalım!

Gösteriler saatlerce sürmüştü. Atina'nın yarısı sokaklarda savaşıyordu. Babalarıyla birlikte gaziler, genç kızlar, ilkokul çocukları zırhlı arabaların önlerini kestiler. Gazilerden biri, bir itfaiye görevlisine vurdu, ona "hain" diye bağırdı. Bunun üzerine o da kaskını ve ceketini çıkardı, fırlatarak yere attı. "Ben miyim hain?" dedi ve göstericilere katıldı. Başka bir yerde faşist karşıtı bir İtalyan, göstericileri vurmaya hazırlanan birinin elinden makineliyi kaptı. Göstericiler, İtalyanı elleri üzerinde havaya kaldırırlar.

— Bravo İtalyanlara!...

Pencere ve balkonlardan herkes alkışlıyor, bağırıyordu. Kadınlar görülmemiş bir cesaret gösteriyorlardı. Polisle çatışmaya giriyorlar, ağızlarından ve burunlarından kan aksa da direniyorlardı, sanki ellerinde bayraklar, panolar barış zamanında bir tören yerine gidiyorlardı.

— Yunanistan'da seferberlik olmayacak!...

— Kahrolsun seferberlik!...

Almanlar konuyu ciddi düşünmeye başladılar: Nasıl seferber edilebilirdi böyle bir halk? Kâr değil, zarar getirecekti. 5 Mart, Yunan direnişinin ünlü sayfalarından biri olarak kalacaktı. Seferberlik olmadı!

Göstericiler dağıldıklarında, Atina'nın yolları beyazlara bürünmüştü bildiriler ve ilanlardan. Her bir Yunan eğiliyor, yerden alıyor, okuyor, kalbi cesaret doluyordu. Gestapo, yolların temizlenmesi için herkesi çalışmaya zorluyordu. Ne ki, vatanseverler, onu tekrar yollara atıyor, rüzgâr, bildirileri kapılara, hatta ceplere sürüklüyordu.

Tüm bu eylemleri içinde Elektra'nın işini merak ediyorsunuzdur. Böylesine değerli diğer mücadeleler gibi, kendi damgasını da vuruyordu. Artık, aydınlatma işi daha etkin ve daha verimli oluyordu.

Duvarlara, Hitler'in çöküşünü alaya alan ve halkın ayaklanmasını öven afişler asılıyordu. Ressamlar, çizerler, edebiyatçılar, ozanlar, oyuncular, en iyiler, en onurlu sanatçılar ve aydınlar ülke basınında yer alıyorlardı.

Elektra, önemli bir toplantıya katılmıştı. Çok az kişi tanıyordu onu, kişisel olarak ve gerçek adıyla. Konuşmalar yapıldı, sorunları dile getirdiler, ama bu kadın kimsenin dikkatini çekmedi. Başta konuşmadı –bu onun bir alışkanlığıydı. Varlığını göstermede acele etmedi. Sadece notlar alıyordu. Sonunda, konuyu sonlandırmak üzere kendisine izin vermelerini istedi. Kimsenin çıkaramadığı sonuçları o özetleyebilecek durumdaydı.

Konuşmaya başladığında, itaat etmekten pek hoşlanmayan sanatçılar, kendi aralarında konuşmayı sürdürüyorlardı. Onu fark etmeleri çok sürmedi. Sustular. Gözlerinde memnunluk ve şaşkınlık belirtileri vardı. Bu denli geniş bilgisi olan bu kadın kim olabilirdi? Öyle yalın, öyle yürekli, kibir olmaksızın, onları ilgilendiren tüm konuları iyi bilmediğinden dolayı neredeyse özür dilercesine konuşan bu kadın kimdi?

Böylece, Elektra'yla birçok sanatçımız ilk kez tanışmıştı. Onunla dost oldular ve güzel, kahraman ve de bu toprağın yetiştirdiği alçak gönüllü mücadelecilerden biri olarak kalplerinde ona yer verdiler. Yunanistan'ın gerçek bir kızıydı.

5 Mart yürüyüşünden yirmi gün sonra, herkes yeniden sokaklara döküldü. 25 Mart Ulusal Bayramını kutlamak üzere. Esaret altındaki Yunanistan, 1821 ayaklanmasını tekrar yaşıyorcasına gümbürdüyordu. Tüm Yunanlılar, yargıtay üyelerinden Kesariani işçilerine dek, kent- soylu vatanseverlerden Kalogreza'nın maden işçilerine dek, her biri kendi tarzında ulusal çağrıya yanıt veriyordu. Hainler, tek başlarına kalıyor, "yansızlar" ve "kendi rahatını düşünenler" utanıyor, bu direnişten uzak duruyor olmalarına ne gibi bir bahaneyi bulacaklarını bilemiyorlardı.

Bayraklarla, pankartlarla, türkülerle yeniden halk sesi sokaklara dökülüyordu... Üniversiteliler, gaziler, işçiler, ellerinden tuttukları çocuklarıyla birlikte ev kadınları. Atina'da yine savaş başlamıştı. Yollar kana bulanıyordu, Rigas Fereos'un heykeline çelenk koydular. Aris meydanındaki kahramanlar anıtına da çelenk koydular. Diz çökerek, şarkılar söylediler. Kanın olduğu yerler, ibadet yerleri gibiydi. Tüm evler kapılarını yaralılara açıyordu.

"1821 ayaklanması bize yol gösteriyor!" Bu sloganla ilerliyorlardı.

Toplu kahramanlık doruğa çıkmıştı. 25 Haziran'da se-

ferberliğe karşı yeni bir miting ve 22 Temmuz 1943'de yeni bir ayaklanma Atina'yı sarsmıştı. Bulgar faşistler Yunan toprağını terk etsinler! Makedonya ve Trakya'daki tüyler ürperten cinayetler durdurulsun! Selanik'e kimse ayak basmasın!

Çok yakın zamanda "Bulgarlar" ve "vatansızlar" olarak nitelendirilecek olan doğu, batı, merkez Kokinia sakinleri birlik halinde yürüyüşe geçiyorlardı. Yine kanları dökülecekti.

Bu mitingde, silahsız, bayrak açmış efsanevi Stathopulu tek başına yürüyordu. On sekiz yaşındaki bu genç kız, faşistlerin vahşi zırhlı araçlarına karşı duruyordu. Bir Nazinin kullandığı tank, onun üzerine doğru yürüdü ve onu çiğnedi.

— Canavarlar! Canavarlar! Canavarlar!...

Halk bağrışıyor ve zaptedilemez şekilde ilerliyordu. Kula Lili adındaki başka bir kız, tankın üzerine tırmanır, ayakkabısını çıkarır ve kız arkadaşını öldüren adama öfkeyle vurur. O an bir yaylım ateş olur, onlarca kurşunla Lili de ölerek yere düşer.

Atina, ölüleri gömmeye pek vakit bulamadı. Üzerlerine çiçek atıyorlardı. Stathopulu ve Lili gibi diğer genç kızlar da öne atılıyor ve ölen arkadaşlarının cesetlerine çiçek atıyorlardı. Bu kahraman kızlar, Elektra'nın yönettiği gruptandı.

Zafer yine halkındı. Bulgarların amacı boşa çıkmıştı!

Yunanlılar, çoğunlukla olgun bir halktı, bununla övünülebilirdi. Özgürlük, memleketin demokratik canlanışı, tutkuları olmuştu. İşgal altındaki diğer halkların uluslararası politika konularını bizimkilerin öğrendiği gibi öğrenip öğrenmediklerini bilemiyoruz. Köylülerimiz, son zamanlarda çobanlar bile politik görüş ileri sürecek durumdaydı, oysa bunlar daha düne kadar köylerinde hangi yasanın geçerli olduğunu bilmezlerdi, şimdi ise dünya coğrafyasını biliyorlardı. Danimarkalıların, Çekoslovakyalıların, Po-

lonyalılarm, Fransızların direnişlerini büyük küçük herkes biliyordu.

Paris, duvar panolarında onurlu bir yer edinmişti. Ama dünyanın merakı, umudu Stalingard olmuştu. "Stalingard" dendi mi, herkesin dili tutuluyor, kalbi hopluyor ve ölüleri diriliyordu...

Merlin tutukevinde ve bodrumlarda işkence görenler, infaz edilenler gururla seslerini yükseltiyorlardı: "Hayatımız helal olsun. Bir yaşamımız daha olsaydı, özgürlük uğruna onu da verirdik."

Bu halk, tümüyle ulusal özgürlük mücadelesi uğruna kendini feda ediyordu: Çocuklarının yaşamını, kanını, hayatını, ruhunu. "Herşeyi al vatanım, ama bize özgürlüğün kanatlarını ver ki, nefes almak için biz de yükseklere çıkalım. Bize gerçek Yunanistan anayı ver, O'dur yarın bizi demokratik kucağında ısıtacak olan. Zafer kazanıldığında, işbirlikçiler, hainler, vurguncular ve "yansız olanlar," iktidarda bulunmasınlar ve bizler de önemsiz, yine aç, ürkek, zulüm görenler olmayalım!"

Yunanistan'daki illegal güçler, bir araya geliyorlardı. Yunan halkı nereye gidiyordu? Boyun eğdirilemez savaşçılığını kim durduracaktı? Nasıl başaracaktı eski durumuna dönmeyi? Birlikteliğini, maneviyatını kırmak, hayallerini parçalamak, güçlü olmasını durdurmak gerekecekti. Kutsal İttifak vardı karşılarında...

Terör, akla hayale sığmaz boyuta ulaşmıştı. Ablukalar, rehineler, kafesler. İtalya'nın çöküşü, durumu daha da kötüleştirmişti. Duçe'nin faşist rejimi, 25 Temmuz 1943 tarihinde yıkıldı ve 8 Eylül'de Badolio'nun İtalyası müttefiklerin teslim koşullarını kabul etmek zorunda kaldı.

Birkaç saat içinde, bizleri bu denli sıkıntıya sokan bir işgal ordusu, Almanların esiri olarak bizimle aynı konumda

bulunuyor, desteğimiz ve bağışlamamız için yalvarıyorlardı. Atina gürlüyordu.

— Düştü, Mussolini Cehenneme gitti! Müttefikler onu yok ettiler, kendi halkı intikam aldı ondan!

— Savaş, sizin için bitti artık, yiğitler!...

İtalyanlar ellerinde ne varsa satıyorlardı, silah, cephanelik, yiyecek, giysi, hatta ellerinde tuttukları esirleri bile. Almanlardan kaçmak için sivil giysi arıyorlardı. Çünkü Almanlar onları yakalıyor, toplama kampına kapatıyor, vuruyor ve küçümsüyorlardı. Halkımız ve örgütleri, örneği bulunmayan, sadece medeni ülkeleri karakterize eden bir mertlik, cömertlik ve bir insanlık gösteriyordu. İtalyanlarla alay etmediler, intikam almadılar. Tersine, nerede bulunuyorlarsa, saklanmalarına, dağlara çıkmalarına yardımcı oluyorlardı.

Almanların ülkemizdeki politikası şimdi ne olacaktı? Yunanistan'da jandarma görevini yapan 18 İtalyan tümeninin yerini nasıl dolduracaklardı? SS ve Gestapo'nun beyinleri, tüyler ürpertici bir yanıt vermeye başladılar: Terörle, vahşetle, yargısız infazla. İcettin tutukevindeki yerli ağır suçluları, sadistleri, hırsızları ve her nerede bulunuyorsa, gönüllü hainlerle işbirliği yapma yoluna girdiler. Hatta, başka memleketten topladıkları yabancı kişilere, hunharca suç işleteceklerdi: Öldürülecek her Alman için, 50 masum rehine idam edilecekti! Yaralanacak her Alman için, 10- 25 masum rehine kurşuna dizilecekti. 27 Ekim'de Atina sokakları pembe kağıtlarla doluydu. Canavar yasalarını bildirmek için onlara bu renk uygun geliyordu...

Yoldan geçenler duruyor, okuyor, yüzlerini ekşitiyor ve cesaretle işlerine gidiyorlardı. Üzerinde, SS'lerin sembolü iki beyaz şimşeğin olduğu kara bayraklar, asıldığı yere ölümün habercisiydi. Bundan böyle özgürlük uğruna işlenecek suçlar, yoksul halka yüklenecekti. Oldukça kaba, ol-

dukça vahşiceydi faşizm köleliğinin büküm noktası. Halkın direnişi ise kahramancaydı.

Almanlarla işbirliği yapan efsunlar, SS'ler, halkın üzerine inanılmaz bir vahşetle atılıyorlardı. Tutukluyorlar, idam ediyorlardı. Ama halk yine de 28 Ekim Bağımsızlık yıl dönümünü kutlamaktan çekinmiyordu. Kamu yerlerinde, mağazalarda, fabrikalarda, bankalarda, okullarda, mahkemelerde kutlamalar yapılıyordu. Öğleye doğru SS'ler, Yunanistan Merkez Bankası'na daldılar. Tüm kapılarını kapadılar ve içerdeki herkese ateş etmeye başladılar. Birçok kişi yaralandı. On iki saat boyunca, iki bin memuru ve banka müşterilerini amuda kalkmış halde tuttular. Sonunda yirmi kişi kadarını yanlarına alıp, diğerlerini serbest bıraktılar ve bu yirmi kişiyi de Haydari kampına kapattılar.

Tüm bu teröre karşın, Atina'nın duvarları sloganlarla ve de Nazilerin bildirilerini içeren karşıt afişlerle doluydu. İllegal matbaalar düzenli çalışıyordu. Elektra bu işlerin başında olanlardan biriydi.

Atina halkının, Elektra'yla özdeşleşen acı dolu sonunu, ama kahramanca savaşımını açıklamadan önce, köleliğin son yılında Almanların tüm Yunanistan'da yarattıkları cehenneme göz atmamız gerekmektedir. Ancak böyle, Elektra'nın tüyler ürpertici ölümü, hak ettiği anlama ulaşabilir.

SS'ler ve ücretli işbirlikçileri, İtalyanların yerini öğrenmek amacıyla gittikleri her yere akla hayale sığmaz dehşet saçıyorlardı. Ülkenin her yeri, kahraman halkın kanıyla sulanmaya başlamıştı. Kahraman ve acı Girit'in uğradığı kaderi, şimdilerde İonia adaları yaşıyordu. Kimi İtalyanların direnişe geçmeleri nedeniyle Korfu adası bombalandı. On bir gün boyunca adayı yaylım ateşine tuttular ve harabeye çevirdiler. Ada halkı, önlemini almıştı, ama yine de Alman yönetiminin yerleşmesinin bedelini, 80 masum ölü, 170 gazi ve binlerce evsiz ödemişti.

Vahşet tüm Yunanistan'a yayılmıştı. Epir'den başlamış, her yere yayılmıştı. Teselya'ya, adalara, Yunanlıların yaşadığı ve soluk aldığı her yere. Gerçek Hunlar gibi, hiçbir şeyi ayakta bırakmıyorlardı. Yıkıyorlar, yağmalıyorlar, yakıyorlar, katlediyorlar, ırza geçiyorlardı...

Yanya'da ilk saldırıda, yirmi altı köyü yaktılar. Preveza bölgesindeki Peta ve Rizo köylerini vahşice yıktılar. Büyükbaş küçükbaş 120.000 hayvanı alıp götürdüler. Kuzuları şişe geçirdiler, yiyip içerek eğlendiler, "şölen" düzenlediler. Eğer belgelenmeseydi (Uluslararası Kızıl Haç, yer hakkında rapor tutmuştu), şu vahşete inanmak zordu: Dört beş yaşlarındaki çocukları, fazla miktarda benzin içirip, tüyler ürperten gösteriyle eğlenmek üzere onları ateşe verdiler!

Evritania yerle bir oldu. Taş üstünde taş bırakmadılar. Sadece Karpenisi'de, bir baskında binlerce evden topu topu sekizi ayakta kalmıştı: Dört gün boyunca yaktılar, yağmaladılar, öldürdüler! Manastır, kilise, okul, dükkân, ev, baraka bırakmadılar, her şeyi kül ettiler.

Parnassos'daki Kaloskopi köyünde bir Alman subayı, aralarında ücretli Arap askerlerinin olduğu adamlarına, cinsiyet ya da yaş ayrımı gözetmeksizin tüm halkı yok etmelerini emretti.

Orada olanları anlatmak olanaksız. Köyün tüm kadınlarının ve kızlarının ırzına geçtiler, elleriyle boğazlarını sıktılar, süngülerle bağırsaklarını deştiler, hatta vahşice ısırarak bile öldürdüler!

Florina'daki Amindeo bölgesi ile Kastoria'daki Blahoklisura bölgesindeki halkı, safkan Almanlar, en acımasız yöntemlerle yok ettiler. Amindeo'da iki yüz ölü. Blahoklisura'da, yüz elli sekizi kadın, iki yüz on beş ölü!...

Mora Yarımadası da ağır kan bedeli ödeyecekti. "Ober kommando"nun buyruğu, işareti vermişti: "Tüm Peloponnesos'u yok ediniz! Yerle bir olmadık hiçbir şey kalmasın!"

Sparta'da kanlı vuruşma başladı. Neden olmaksızın, yüz yirmi yedi masum rehineyi kurşuna dizdiler! Tripoli'de yüz yirmi beş rehineyi idam ettiler. Aralarında bilim adamı, devlet ve banka memurları da vardı. Bu olay, III. Reich'ın sarhoş bir askerinin bir genelevde öldürülmesi yüzünden çıkmıştı. Ardından, Adriça'nın tüm erkek nüfusunun kökünün kazınması geldi: Elli erkek, bir hafta boyunca ağaçlarda sallandırıldı!

Sonu olmayan, tüyler ürperten bu açıklamaları niçin sürdürelim? Ya Kalavrita bölgesinde Nazilerin namertçe işlediği cinayetlere ne demeli? Tüm erkek nüfusu olan sekiz yüz erkek. Analar, kadınlar ve çocuklar ağlıyor, feryad ediyor, ama kokusunu alır, onları da parçalamaya gelirler diye ölülerini gömmeye çalışıyorlardı...

Göğüslerinde gamalı haç, üst düzey Alman ırkı arîlerin yaptıkları yanında sırtlanlar, akbabalar, çakallar bundan daha fazlasını yapabilirler miydi sanki?

Distomo bölgesinden söz etmeden konuyu kapatamayız. Bu suçun tanımını, o zamanki hain Atina hükümetine bağlı valinin sunduğu resmi açıklamadan bir alıntıyla gösterelim:

"Alman askerinin Distomo'dan geçişi tüyler ürpertici bir olay olmuştur. Yol boyunca ağır makineli tüfekler, her yöne ölüm saçıyordu. Masum yolcular, at üzerindeki köylüler, arabayla yolculuk eden gezginler yere seriliyordu. Arabalar, Distomo yakınında durduğunda, etrafta büyük bir sükûnet vardı. Yasalara saygılı, milliyetçi olan yöre sakinleri, hiçbir zaman komünizm mikrobunun aralarına sızmasına izin vermeyenler, Almanların buyruğuna itaat ettiler ve evlerine kapandılar. Evlerinde onları neyin beklediğini hayal etmeleri olanaksızdı. Arabalardan inen askerler, aldıkları korkunç emri yerine getirmek üzere ellerinde silah, koşuyor, her yere dağılıyorlardı. Şeytanlar saldırsaydı, daha az vahşet olacaktı kuşkusuz!"

"Yağma ve gaspın ardından, güzel kadınları seçmeye başladılar. Köylü kızlarının, evli köylü kadınlarının, tecavüze uğradıktan sonra, memeleri koparılmış ve yerlere atılmıştı. Bu tecavüzleri, yangınlar izlemişti. Aileler evlerinde toplu bulunduğundan, cellâtlar, Distomo'nun yıkımını yangınla başaracaklarını umuyorlardı. Fakat, evleri yakmalar başladığında, geç kalacaklarını anlayınca, bundan vazgeçtiler. Bu yüzden, silah kullanmaya başladılar. Asker grupları evlere girerek, içerdekileri acımaksızın katletmeye başladılar. Kimseyi sağ bırakmıyorlardı. Önce baba, karısı ve sonra da yaş sırasına göre çocukları. İki, beş ya da yedi aylık bebekleri kılıçtan geçiriyorlardı, süt emdikleri sırada."

"Ağzında annesinin kesik memesi, başından ve boynundan yaralı bir bebek bulundu. Katliamın bir sonraki gününde, öldürülen sulh hukuk mahkemesi yargıcı Grikopis'in oğlu ile tecavüz edilip, katledilen karısının çocuğu da bulundu. Çocuk, babasının cesedi yanındaydı ve ondan ayrılmak istemiyordu. Diğer bir çocuk, orman müfettişi babası Kurubalis'in ve annesinin cesetleri yakınında yaralı ve feryad eder halde bulundu. Dört köylünün bağırsakları, boyunlarına sarılmış halde bulundu. Distomo papazı, kafası kesik halde bulundu. Başı, cesedin uzağında, gözleri çıkarılmış halde duruyordu."

"Akşama doğru Almanları taşıyan arabalar uzaklaştılar. Çünkü Levadia'ya dönmeleri gerekiyordu. Katiller başka kurbanların olmadığına, sadece en azından yaşlıların kaldığına inanıyorlardı. Yaşlılar, saklandıkları yerden çok korkmuş halde çıkmışlardır. Ürpertici görüntülerle karşılaşanların çoğu, akıllarını yitirecek denli sinir krizi geçirmişlerdi."

"Ausviç ve Buhenbalt yanında, Distomo da faşizmin ve Beethoven'i, Şiller'i, Göte'si olan halkın canavarlığının hangi boyutuna ulaşabileceğini gösteriyordu."

"Yunanistan'ın Alman askeri komutanı Spaindel, 1944'de yeni yılın gelişini kutlarken, Atina radyosundan şu utanç sözlerini söyleyecek cüreti kendinde buluyordu: "Burada Alman askeri, bir zamanlar bu ülkede yaratılan Batı kültürünü korumaktadır... Yardımımız, kendisine bir yardımdır. Karşı koyan, yok edilecektir."

Gerek Spaindel'e destek veren gerek ona karşı gelen her Yunan vicdanı bu sözleri yargılamalıdır. Trajik Distomo, şehitler tarihimizdeki yerini alacak, hem dünün hem de bugünün sorumluluklarını anımsatacaktır...

Atina, özgürlük mücadelesinin bayrağını yüksekte tutuyordu. Kan, vahşice akmakta, ama özgürlük şarkıları da sürmekteydi. Yiğitler, halay çekerek, Kesariani bölgesindeki Haydari kampında, hainlerin kurduğu tüm terör yataklarında, hapishanelerinde ve onlarcasını, yüzlercesini içine atıp infaz ettikleri ağıllarda "Yaşasın!" diye bağırarak can vermekteydi.

Yetişkin erkekler, gençler, yaşlılar, huzur içinde okul kitaplarını okuyacak ve bahar coşkusunu duyumsayacak olması gereken küçük kızlar ve de kendisini yetişkin görecek, aşkın okşamasını, neşeyi, yaşamın bütünlüğü olan anneliği tadacak genç kızlar, şimdilerde SS ve Gestapo'nun kötü bodrum katlarında işkence görüyor, hapishanelerde, askeri mahkemelerde başlarını dik tutuyorlardı.

— Kimlerle işbirliği yapıyorsun?

— Bilmiyorum.

— Kimleri görüyordun?

— Bilmiyorum.

— Casusluk yaptın mı?

— Hayır.

— Basımevleriniz nerede?

— Bilmiyorum.

— Silahları nereye gizliyorsunuz?

— Bilmiyorum.

Sopalar, çelik ipler, yumruklar, idam etme, tecavüz, kesik bedenler, sökülmüş tırnaklar, yolunmuş saçlar, dışa akmış beyinler, birinci ve ikinci dereceden sorgulamalar. Hiçbiri halkı yıldırmadı. Ayaklanma sürekli filizleniyor, kartal kanatları gibi açılıyordu...

İşgal gazeteleri Simanas'm, Stroop'un ve diğer tiranların trajik "açıklamalarıyla" doluydu: "25 Nisan 1945'de, iki Alman subayının öldürülmesine misilleme olarak, 110 komünistin kurşuna dizilmesini emrettim..."

"Bugünlerde, mevcut ekonomik koşulları öne sürerek, kimi suçlu komünist çevreler, grevler ilan etmişlerdir. Bu yüzden kurşuna dizilen elli komünistin adları zamanı gelince açıklanacak..."

"Tüm açıklamalara karşın, Devlet memurları, 4 Mart 1944'de grev yapacaklarını bildirdiler ve gerek Alman işgal ordusuna gerekse Yunan devletine zarara yol açtılar. Bu yüzden 250 memur ve işçi tutuklandı. Bu kişiler yargılanacak. Onlara ağır cezalar verilecek..."

Halk, yanıt verdi. Trenleri, depoları havaya uçurdu. Atina'nın gençleri, Alman tanklarına ve ateşli silahlara karşı geliyordu...

Kuşatmalar, sokak çatışmaları hergün oluyordu, özellikle halkın oturduğu semtlerde. İnsanlar, elinde bir bohçalık giysiyle, korunmak amacıyla bir semtten diğerine koşuşuyorlardı. Kadınlarının ve erkeklerinin kahramanlıkları nedeniyle halkça ünlü bir yer olan ve Stalingard diye adlandırılan, sadece Kesariani, 47 kez düşman askerinin saldırısına uğradı!

İnsanlar, işlerinden çıkınca, evlerine varıp varmayacaklarını bilemiyorlardı. Uykuya dalan ev halkı bilemiyordu, yataklarında mı uyanacaklardı, bir rehin kafesinde, Al-

manya'daki toplama kamplarına götüren bir trende mi bulacaklardı kendilerini. Akşamları yüzlercesini yataklarından alıyor, sokaklara döküyor, diz çöktürüp vuruyorlardı. Maskeli ihbarcılar dolaşıyor, işkence ve infaz için SS'lerin kimleri "tutuklayacağını" saptıyorlardı.

Kokkinia'da, makineli tüfeklerle üç yüz elli vatanseverin biçildiği Osia Kseni ablukasını hangi Yunan kalbi unutabilir ki? Ya da Viron ablukasını? Delikanlıları ağıllarda kurşuna dizdiler ve sonra da yedi yüz kadar erkeği Almanya'ya esir gönderdiler!

Trenler, hemen hergün kuşatmaların kurbanı binlerce Yunanlıyı götürüyordu. Çoğu halktan kişiler, aile reisleriydi. Yaşamlarının nasıl birdenbire yıkıldığını akılları alamıyordu. Benizleri solgun, suskun, ceplerinden kimi evinin ya da dükkânının anahtarını, kimi alyansını, saatini, yiyecek karnesini çıkarıyor, Kızıl Haç görevlilerine veriyordu.

— Söyleyin karıma...

— Anneme...

— Çocuğuma...

Gözleri yaşla doluydu sürekli. Ama tren hareket ettiğinde, işçilerden biri şarkı söylemeye başlıyordu. Diğerleri de aynı şarkıyı mırıldanmaya. Nazilerin yasa dışı fetih ısrarına karşın, özgürlüğünü elde etmek üzere mücadele veren kahraman bir halkın yanıtıydı bu şarkı.

Karada yaşamaz balık
çiçek açmaz kumlukta
ve Yunanlılar yaşayamaz
özgürlük olmadan.

.....

29 Nisan 1944'de Elektra basımevine iner ve İmittolu üç yiğidin büyük kahramanlıklarının ilk bültenini hazırlar. Bu çocukların başarısı tüm Atina'nın soluğunu keser.

İllegal basın, megafonlar, duvarlar bildirilerle doluydu. Herkes, yaşları 18- 21 arası, adları Kostas Foltopulos, Thanos Kiokmenidis ve Dimitris Avgeris olan bu üç gencin, bir gün boyunca iki yüz Alman askerine karşı direnişlerini öğreniyorlardı. Almanlar çevredeki taraçalara makineli tüfekler ve havan topu mermisi yerleştirmiş, onlara ateş açıyorlardı.

Gürültülerden, mermilerden, el bombalarından mahalle sarsılıyordu. Üç yiğit öyle bir cesaretle karşılık veriyordu ki, Almanlar en azından bir bölük olduklarını sanıyordu. Küçük bir ev, "fethedilemeyen" bir kale olmuştu. Foltopulos ve Kiokmenidis yaralandılar, ama can verene dek savaştılar. Sadece Avgeris hayatta kaldı. Ona teslim olması çağrısında bulundular, ama o bunu aklından bile geçirmedi. Öğleden sonra saat üçe dek direnişi sürdürdü ve sabah yediden itibaren saldırı başladı. Sonra bitkin halde kapıdan çıktı ve onlara bağırdı:

— Sizi yendik!

Bir yaylım ateşi onu yere serdi. Hatta, düşmanlar saldırdıklarında, biraz su istedi, fakat bir Alman askeri postal darbesiyle öldürdü onu. Evin içinde yakalamayı bekledikleri ordu neredeydi? Deliler gibi aradılar, ancak üç gencin cesetlerinden başka bir şey bulamadılar! Utanarak uzaklaştılar. Ve ellerinde çiçekler, gözleri yaşlı muzaffer halk yeni Arkadi'sini ziyaret etmeye geldi...

1821'deki kahramanlığıyla, Spartalı Leonidas'ın üç yüzleri, yüzyılların ötesinden iniyor, herkes dikkat kesiliyordu. Yiğitlik bu halkla yoğrulmuştu... Karalara bürünmüş analar geliyor:

— Evlatlarımız! Kanınızı daha ne kadar akıtacaksınız?...

İmittos dağındaki küçük ev, dillere destan oluyor.

"Kale değil, basit bir evdi,
mücadele sloganlarıyla boyalı,
tüm diğerleri gibi İmittos'da,
ama ateş hattı olarak o seçildi.
Kale değildi, ama kale gibi direndi
tüm gün boyunca ve sunak
yükseldi parlak bir yıldız gibi
görkemiyle aldı onu gökyüzü."

İmittos dağındaki evi, başka bir kale izledi. Kallithea bölgesindeki, Vizanios sokağındaki ev, Haydari kampındaki iki yüz rehinenin durumu, Elektra'nın çektiği acılar izler.

Kahramanlığın ve halkın fedakârlığının sonu yoktu. Dağlarda ve kentlerde binlerce adsız halk kahramanı gelecekte övgülere, şarkılara ve anıtlara lâyık olacaktı. Çünkü bunlar olmaksızın, millet, belleğini kaybedecek, olanları aklından çıkaracak ve tarihini yazan kanı unutacaktır...

Sokak köşelerinde durmak, ölüm tuzağı olsa da, insan buna boşveriyor, ilerliyor, panayır coşkusuyla neşe ve özgürlük şarkıları eşliğinde aynı cenazede yürüyordu.

Hiçbir zaman gözyaşı ile kahkaha, keder ile sevinç, karanlık ile aydınlık, yaşam ile ölüm bu kadar el ele, nefes nefese yürümemişti.

Özgür bir ülkede daha iyi bir yaşam uğruna birlikte var olmanın çetin mücadelesini kulelerle çevrelediler. Dirlik ve destan, zaferin yaklaştığının ve faşizm vahşetinin sonu olacağının umuduydu.

.....

1944 ilkbaharı sona ererken, Almanlar, tüm cephelerde ezici darbeler almaya başladılar. Ceza, Hitler canavarının

kalbine bıçak gibi değdi. Her felâketin bir sonu vardır. İnsanın, gecenin sona erip, günün doğmayacağını sandığı anları olur.

Kızıl Ordu, Balkanlar'a indi. Pusuya düşen Almanlar, Yunanistan'da kalabilirler miydi? Gizlice, önceleri az, ama gittikçe artan sayıda kaçmaya başladılar. Yunanistan'ın yalnız uzak yerlerinde değil, Atina'nın içinde de özgür bölgeler oluşmaya başladı. Naziler, siperlerle korunuyor, binalarının etrafına teller koyuyorlar, kaçmak için gizli geçitler kazıyorlardı. 27 Nisan 1941 yılında, gamalı haç bayrağını Akropol'e asan Von Stume'nin itaatkâr barbar ordusu yoktu artık. Artık subaylar ve askerler, nasıl çalacaklarını, nasıl eğleneceklerini, kendi postlarını nasıl güvenceye alacaklarını düşünüyordu. Terör, korku, yitik dünya hayalleri, felaketlerine yol açanları yok etmek isteği, onları daha kana susamış ve canavar kılmıştı.

Bu anda halk düşmanları, Yunanistan'da bunca kan ve gözyaşma mal olan iç savaşın zehirli tohumunu atmaya fırsat arıyorlardı. İngiliz emperyalistleri, Balkanlar'daki Yunan köprüsüne egemen olmak için cesetlerimizin üzerinden geçerek, kimilerini rüşvetle elde edecekler, yanıltacaklar, evlerimizi ateşe verecekler, sonra da ensemize oturmak için, sözde "ateşi söndürmede" bize yardım etmeye geleceklerdi. Bir egemen gücün ellerinden, başka birinin ellerine. Bahtsız coğrafyamızın tarihi sürüp gidecekti...

Yine de Yunanlılar, barış sabahını, fabrika bacasını, iskelenin yeniden inşasını, huzur ve sevinç yarma demir atacak demokratik ortamı bekliyor, hayal ediyorlardı. Azrail'le kucaklaşmaktan bıkıp usanmışlardı. Hiçbir zaman Yunan ulusu bu denli birleştirici ortak bir hayali duyumsamamıştı. Bölünmüşlüğü yaratanlar artık yapayalnızdı. Cömert, güçlü bir halk olduğundan, işbirlikçilere barış elini uzatmada tereddüt etmedi. Son anda olsa bile halkın

gerçek sesine kulak verilsin: Kardeş kanı akmasın!.. Nefret bizi bölmesin!.. El ele verelim!...

Elektra'nın çocukları tarihin önemli anını simgeleyen saati duvarlara, asfalta, her yere resmediyorlardu: On ikiye beş kala!...

*

* *

O sıcak yaz günü sabahı Elektra keyifle uyandı. 25 Temmuz 1944 çalışmada önemli bir gündü. Atina'nın tüm semtlerinde, halkı aydınlatma amacıyla oturumlar düzenlenecekti.

Elektra, uzun süredir bu işi tasarlıyor, bunu istiyor, bu yüzden sevinçten uçuyordu. Yoldaşlarıyla birlikte akşamdan tüm ayrıntıları hazırlamıştı. Oturumlar için her biri bir mahalleye gidecek, izlenimlerini doğrudan aktaracaklardı. Kimileri Kallithea'ya, kimileri Peristeri'ye, Pangrati'ye, Kesariani'ye gidecekti. Kendisi Kipseli- Gizi bölgesine gidecekti.

Biraz domates ve ekmek yedi. Sabahın yelini içine çekti ve gerindi. Tüm gece çalışmış, iki saate yakın uyumuştu, ama kendini yorgun hissetmiyordu. Küçücük sevinçler bile olumlu etkiliyordu onu. Bir bardak su, bir dilim ekmek, sıcak, soğuk, komşuların merhabası. Yaptığı iş ne denli yorucu olursa olsun, memnun oluyordu. Daha düzen gerektiren koşullara sahip olmak uğruna uyku bekleyebilirdi, aynı zamanda dinlenme, yemek, rahatlık da. Salt Agnicik bekleyemezdi. Ama bugün onu görmeye gidemeyecekti. Acaba yarın?... Kesinlikle yarın onu görecekti, dünya yıkılsa bile. "Kızım sana geleceğim. Sana söz veriyorum!..."

Çabucak giyindi, ufak tefek paketlerini hazırladı ve yola

koyuldu. Yavaş yürüyordu, yere hafifçe basaraktan, bedeninin hiç ağırlığı yokmuşcasına. Yollara ve dar sokaklara sapıyordu, kimsenin onu izlemediğinden emin olmak için.

Kalimno sokağında bakışlarını üzerine diken bir adamla karşı karşıya geldi. O da ona baktı. Bir göz oyunu oldu ve her şey yıkıldı... Gestapo mensubu! Dizlerinin bağı çözüldü, başı dönüyor, aklı ve midesi alt üst oluyordu sanki. Karar ve hareketlerinde ölçülü olmaya çalıştı. Geriye dönüp kaçmak istedi. Ama adam bir sıçrayışta kadının yanına yaklaştı ve onu yakaladı.

— Nihayet, yakaladım seni!...

İkisi de zorlukla nefes alıyordu. Ters ters bakıştılar. Ne biri talihine ne de diğeri kötü kaderine inanıyordu. Elektra'nın bakışları duygulu, ama kararlı ve de sinirliydi. Diğerinin içinde sadist ve zafer kazanmış edasıyla karışık bir duygu vardı. Avını parçalamaya hazır vahşi hayvanmış gibi dişleri parlıyordu.

Elektra, onda insani ve vatanseverlik duygularını uyandırmak için adıyla seslendi ona –celladın bile olsa, bir insana adıyla seslenmek etkili olurdu. Eskiden tanışıyorlardı. Nakil Şubesi'nde, kızını ön avluya, yürüyüşe çıkardığında görürdü onu. Anne olduğunu, vatanının hizmetinde bulunduğunu biliyordu. Adama, ulusal birliği, esir Yunanistan'ın acısını çağrıştıracak sözler söylemeye başladı. Ama adam üstüne üstüne geliyordu:

— Elimdesin !... Böyle bir balığı kaybetmeyi göze almam. Haydi yürü!

Aa, hayır! Elektra savaşsız kendini teslim edemezdi. Ani bir hareket yaptı, adamı itti ve kaçmaya başladı. Adam onu yeniden yakaladı. Aralarında boğuşma oldu. Yırtıcı hayvanın pençeleri, kızın etine girmişti. Kadını yerde sürükledi. Fakat, kadınla baş etmenin olanaksız olduğunu anladı. Düdüğünü çıkarıp çalmaya başladı, 3 Ey-

lül caddesinde. Kim duyacaktı onun düdüğünün sesini? Vatanseverler duysalar ne olabilirdi? Yürüyüş ve kuşatmalarda halk çocukları, işgalcilerin ve hainlerin ellerinden çoğu kez kurtulmayı başarmışlardı! Elektra'nm gözleri durmadan etrafına bakıyor, bir işaret arıyordu. Ne ki, bir Alman askeri arabası düdük sesini duydu ve önlerinde fren yaptı.

Elektra, umudunu yitirmedi, Almanca konuşmaya, kendini savunmaya başladı. Almanın kararsızlığından bir ümit doğdu, ne ki bir anda söndü. Gestapo canavarlarının eline düşmüştü. Ne yazık! Bunca iyi yapılmış projeler bozulacaktı. Yakalanma her zaman bir paniktir, Elektra bunu çok iyi biliyordu. Kipseli'de çocuklar onu bekleyecekti... Ve Agnicik onu arayacaktı... Güneş kararıyor, gözleri doluyor, her şey tersine dönmeye başlıyordu, insanlar, sokaklar çılgın halkalar halinde... Bir an içindi. Bedeni ayakta, yine dimdikti, savaşmaya hazır, sert bir demir gibi. Aklı duygusallıktan uzak, serinkanlıydı. Gözleri net görüyor, kaçma fırsatı arıyordu. Onu ilgilendiren tek şey, kaçıştı. Başka hiçbir şey!...

.....

Kiriako meydanına yakın küçük, sessiz bir yol vardı, insan direnciyle özdeş. Elpida* Sokağı denirdi. Evlerin çatılarına güvercinler konar, ev hanımları saksıları ve çocuklarıyla ilgilenirlerdi.

16 nolu yerde, "Kristal" adında, üç katlı eski bir otel bulunuyordu. Emekliler, bekarlar orada kalıyordu. Bankalarda kuponlu kadınlar ve arada sırada mutlu çiftler de gelirdi oraya.

1944 yılının Mart ayında "Kristal," hainlerin yatağı

*. Yunanca'da "umut" arlamına gelir. (Çev.)

haline gelmişti. İçeriye kim giriyorsa, saçları beyazlıyor, saatler içinde yıpranıyor, annesinin bile tanıyamayacağı bir kişi haline geliyordu. Geceleri etraftaki komşular, feryadları, acı inlemeleri ve delice bağrışları duymamak için kulaklarını kapatıyorlardı. Yolda yürüyenler bile oradan geçmekten korkuyorlardı.

Elektra'yı, Elpida sokağı 16 nolu yere götürdüler. Orada kendini neyin beklediğini iyi biliyordu. Etrafında dolanan, ona küfreden, tekmeleyen, tokatlayan, onunla dalga geçen yamyamlara bakıyordu. Biri onu saçlarından yakaladı ve var gücüyle kanların, beyin parçacıkların ve saçların bulaşık olduğu duvara fırlattı...

— Otur oraya, Bulgar kızı! Birazdan gelip seni otlamaya getireceğiz!...

Yandaki odadan acı feryatları duyuluyordu. Biri kapıyı açtı ve ona dedi ki:

— Duyuyor musun? Bize her şeyi söylemezsen, daha kötüsünü bağıracaksın birazdan.

Elektra, küçümseyerekten baktı ona.

— Ne yaparsanız yapın, benim "ah"ımı duymayacaksınız!...

Yalnız bıraktılar onu. Sesler bir süre devam etti. Ardından bir ağlama ve hırıltı sesleri duyuldu. Yan odadaki insan kimbilir ne kadar acı çekiyordu! Aklına, kız arkadaşı küçük Lina'nın korku dolu gözleri geldi. Merlin tutukevindeki işkenceleri okumuş, koşup Elektra'nın yanma gelmişti.

— Bizi yakaladıklarında, içmemiz için her zaman yanımızda bir zehir bulundurmamız gerekmez mi? diye sormuştu ona.

— Sanmıyorum Lina. Bir savaşçının kararlı olması gerekir. En iyisi tutuklanmamaktır. Yakalandığın ve işkence gördüğün zaman, ilk görevin, "Yaşasın!" diye bağırmak-

tan başka, hiçbir şey için ağzını açmamaktır. O zaman kazandığını ve boşa ölmeyeceğini bilebilirsin.

Kapı tekrar açıldı. İki adam, ellerinde telleri, falakaları, bocugatları, kırbaçları, ispirtoları, balmumu ve su dolu bir kovayı taşıyorlardı.

— Hazırlan, sorgulama yaklaşıyor!... dedi biri ona ve uzaklaştılar.

Elektra aletlere baktı. Korkutmanın bu denli sadistce olabileceğini biliyordu. Daha kapıda hata yapmışlardı. Onu konuşturamayacaklardı. İşkence etmeleri için onların ellerine boş bir beden teslim edecekti. Kendisi de yanlarında gözüpek, gururlu, çelik gibi duracaktı. Onu yaktıklarında yanmayacak, şişlediklerinde şişlenmeyecekti. Kamçıladıklarında, tırnaklarını söktüklerinde, saçlarını yolduklarında, kalbi şarkılar söyleyecekti. Düşüncesi, zafer ve vahşetin olmadığı bir dünyada kaygısızca yaşayacak yeni nesiller olacaktı... Mücadeleye girdiğinde kendisini neşe ve panayırların beklemediğini biliyordu. Yıllardır ölümle saklambaç oynuyordu. "Hazır ol, kız," diyordu kendine. "Şaşırma, efkârlanma, olur da gençlik yıllarında ölmek zorunda kalırsan!..." "Şaşırmayacağım, Azrail. Ve de hiç efkârlanmayacağım. Uzun zamandır hazırım. Yaşam tükenmez değildir. Bir gün sonu gelir. Bu sonu çamur haline getirmemişsen... güzel yaşadın demektir, güzel de ölürsün..."

Engizisyon mahkemesi yargıçları içeriye giriyordu. İşkenceci orada, önünde duruyor, sadistliğe susamış sağlıksız bir bakışla bakıyordu ona. Sinirle, avucundaki kamçıyla oynuyordu. Bir ayak tabanlarının ucunda, bir topukları üzerinde yükseliyordu, tahteravallide salınıyormuşcasına. Nereye, ne zaman vuracağını soğukkanlılıkla hesaplıyordu sanki. İlk sorgulamada kurbanı "sarsmaya" gerek yok-

tu. Önemli olan konuşturmaktı... Alayla kadına gülümsedi. Bir katip, kağıt ve kalem aldı eline.

— Söyle!..

— Adm ne?...

— Yunanlı.

Ağzına çok sert bir yumruk yedi, bunu ikincisi ve üçüncüsü izledi.

— Nerede oturuyorsun?...

— Yunanistan'da.

Kamçılar, teller çalışmaya başladı.

— Aklına iyice koy Bulgar kızı! Bize bunlar sökmez. Eğer her şeyi söylemezsen, seni asarız... Kiminle bağlantı kuruyordun?... Sana emri kim veriyordu?...

— Vatan.

— Kime çalışıyordun?...

— Halka.

Artık kimlerin, nereye vurduklarının ölçüsü yoktu. Dayanılmaz bir acı bedenini yarıyor, zor girip çıkan paslanmış bıçak gibi kalbine, sırtına, baldırlarına saplanıyordu. Feryat etmemek için, kasları gevşemesin diye dişlerini sıktı. Ürpertici nakaratı duyuyordu sadece.

— Konuş!...

— Konuş!...

— Konuş!...

Gözleri yarı baygın, ona böylesine işkence eden bulanık figürleri görüyordu... İnsaf!... Bunlar insan hayallerinden, fedakârlıktan ne anlardı?...

Dışarda sokaktan geçen bir çocuk şarkı söylüyordu. Ne garip, o ses, acısıyla karışıyordu! Çocuklar şarkılar söyleyin. Şarkılar hiç durmasın! Yarın da Agniciği şarkı söyleyecek ve sonra da gelecek nesiller... Yarınki dünya çok

coşkulu olsundu! Daha aydınlık ne olabilir ki? İnsanı vahşetten kurtaracak bir toplumdan başka!... Doğa, az da olsa katilleri ve cinayetleri doğuracak, ama toplum hiçbir zaman...

Nasıl oldu da yerde uzandığını anlayamadı? Şu anda nerede bulunuyordu? Kara bir surat üzerine eğiliyordu. Vurmayı durdurdular.

— Geberdi mi?...

— Yok canım, bu kadın demirden...

Islak bir süngerle yüzünü yıkadılar. Ağzını açtı, kanlı suyu yudumlamaya çalıştı.

— Gidelim! Akşama devam ederiz...

Gittiler, uzaklaştılar! Yanlarına su dolu kovayı da aldılar. Su! Mühtiş bir susuzluk başladı onda. Ayakları, elleri demir gibi ağırlaşmıştı. Ağzından yavaşça akan, göğsüne doğru kayan tuzlu bir sıvı duyumsadı... Damla damla yaşam doğuyor ve sönüyordu... damla ve alınteri... damla ve acı gözyaşı... Halklar, damla damla kazanırlar özgürlüklerini.

Sevinçlere doyamadık: Ekmek, aşk, annelik, dinginlik, özgürlük, demokrasi. Ellerimizden, ağızlarımızdan, kalplerimizden her şeyimizi kapıyorlardı. Ancak inancımızı kimse bizden alamazdı. Ve bu inancın yaratıcı elleri vardı, her şeyi tekrar baştan düzenleyebilen.

— Su!.. Biraz su!... Serinlemek için kendi kanını içmeye çalışıyordu.

Bostanda Barba Kostis, tek başına bir kuyu kazmıştı. Akan berrak sudan gurur duyuyordu.

— Çocuklar, su?... Kimse su istemiyor, size ikram edeceğim başka birşeyim yok!...

— Ben istiyorum Barba Kostis. Doldur kovayı.... Barba Kosti, niçin bu kadar zahmet ediyorsun bizlere?

— Zahmet mi kızım?... Bir daha söyleme, beni yaralarsın. Ben, yanıma oturup, özgürlük, vatan hakkında söylediğiniz böyle güzel sözleri dinlediğimde, bostanımın yayıldığını, yayılıp tüm Yunanistan'ı içine aldığını sanıyorum! Tüm Yunanistan'ı!...

.....

Saat yediyi çalıyordu. Ne kadar da çabuk hava kararmıştı? Elektra, gözlerini açtı. Neredeydi? Uyuyor ve kabus mu görüyordu? Yaban kedisi gibi yerinden fırladı. Ah! Bedeni sakatlanmış, demir gibi ağırlaşmıştı. Elini dudağına getirdi. Dişleri kırılmış, dudakları şişmişti. Kana bulanmış, yırtılmış giysisine baktı. Ayakları yara bere içindeydi. Birkaç adım attı. Ellerini salladı. Gözlerini açıp kapadı. Her şeyi yerindeydi. Ufak tefek yaraları vardı. Bir şeyler yapmalıydı. Burada ölümü bekleyemezdi. Ayakkabılarını aradı. Onları eline aldı. Kapıya doğru gitti, kulağını dayadı. Sessizlik egemendi. Banyoya gitme hakkı vardı. Vardı! Kapının kolunu denedi. Kapı açıktı. Merdivendeki nöbetçi, sırtını dönmüş, aşağı kattaki biriyle konuşuyordu.

Elektra yürüdü ve yalpalayarak banyoya vardı. Pencereyi açtı. Demirli değildi, takmayı düşünmemişlerdi. Bir baş dönmesi aldı onu. Bulantı geldi. Aa, olamaz!... Şimdi tüm gücüne gereksimi vardı.

Pencereye tırmandı, yangın merdivenine tutundu. Yine baş dönmesi. Her şey dönüyordu, her şey! Demire tutundu. Yavaşça basamakları indi. Dikkatlice çevresine baktı. "Kristal"in arkasında büyük bir evin bahçesi vardı. Oraya varmayı başarırsa, onlar kaçtığını anlamadan önce, kurtulurdu.

Kalbi düzensiz atıyordu. Teri, kurumuş kanlı yüzüne karışıyordu. Yine de akordu bozulmuş bu bedene buyu-

ruyor ve onu hipnoz olmuşcasına, itaat altına almaya çalışıyordu.

— İleri!

İkinci katta, iki Alman aydınlatma penceresinde duruyor ve konuşuyorlardı. Geri çekildi. Kara bir kedi kaygısızca zıpladıktan sonra yavaşça merdiveni iniyordu. O an için ne kadar da kıskanıyordu onu. Bu melûnlar çok mu oturacaklardı pencerede?... Hayır, gidiyorlardı. Çok güzel. Acele etmeliydi. Garaj duvarına zıpladı. Elektrik direğine tutundu ve bahçeye atladı. Başardı mı? On metre ayırıyordu onu bahçenin demir kapısından. Ayağı kaydı, ama aynı anda bir kadın da önüne geldi, bağıraraktan.

Elektra kadını kucakladı, ağzını kapadı ve yalvarırcasına ona fısıldadı:

— Bağırma bayan! Sana kötülük yapmayacağım. Anneyim. Yunanlıyım.

İlk bakışta, karşısındakinin aşağılık bir yaratık olduğu anlaşılıyordu. Gözlüklü, evde kalmış, aptal görünümlü biriydi. Elektra'nın sözlerinden etkilenmemişti. "Kristal'in çocukları"yla sıkı bağları vardı. Onu temizleyici yapmışlardı. Hem bağırıyor hem uluyordu!

Elektra, kaçmak üzere ileriye atıldı. Ama kapı kilitliydi. Bu arada alarm çalmaya başladı. Dört bir yandan onu kuşattılar. Bir anda birçok el, yakaladı ve sarstı onu.

Artık gerçekten sonu gelmişti.

Elveda yaşam. Elveda küçük Agniciğim. Gözlerin ağlamasın. Hiçbir çocuk artık yetim kalmasın. Onu ikinci kez "Kristal"e götürdüler. Buradan ancak cesedi çıkacaktı. Nitekim, 59.953 sayılı şu adli tıp raporu da bunu gösteriyordu:

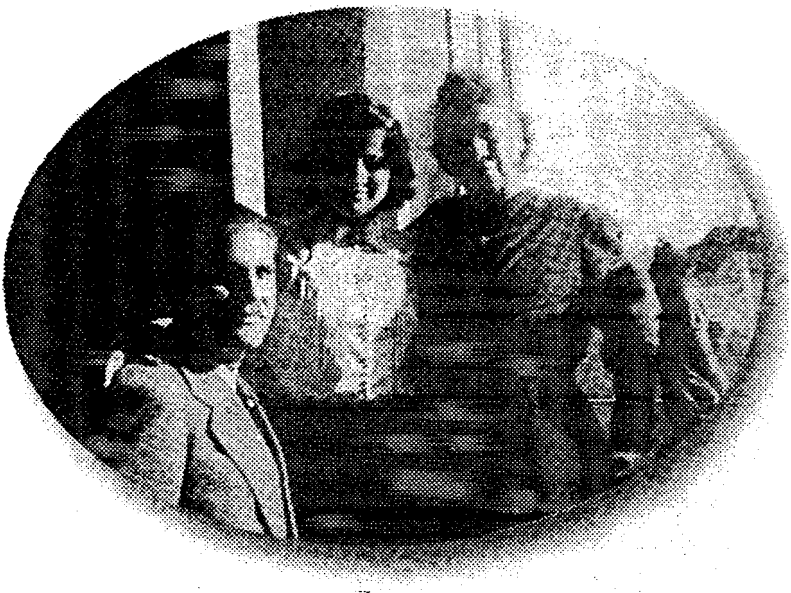
"Adli tabip P.T. olarak bugün 26 Temmuz 1944 tarihin-

de tahminen 33 yaşında, kimliği bilinmeyen bir kadının cesedi üzerinde ayrıntılı otopsi çalışması yaptım... Saçları, bir bıçakla kabaca kesilmiş. Saçlarının ön kısmının çekip koparıldığı anlaşılmakta. Bir koltuk altından diğerine, göğsünün etrafında ve sırtında iki iz bulunmakta... kalın bir ip darbesinden oluşan. Bedenin koltuk altından asıldığı anlaşılmakta... Darbe sonucu belirgin ve şişmiş halde morluklar bulunmakta... kalçalarda, baldırda... Kollarına, sert cisimlerle ağır darbeler indirilmiş (kamçı, kırbaç, ip, zincir gibi), fazlasıyla şiddete maruz kalmış...

Kasık tüyleri koparılmış... Sol ayak ucu, ikinci dereceden yanık, diğeri de yanık ve öldükten sonra yapıldığı belirtilerini taşımakta... Baldırlarındaki yanıkların, sigaradan ileri geldiği anlaşılmakta. Midesinden, ekmek ve domates yediği anlaşılmakta..."

Morgtaki bu tanınmaz hale gelen bu beden, belleğimizde tutmak istediğimiz Elektra olamaz. Belleğimizdeki Elektra, vahşetin olmadığı, barışık bir Yunanistan'a gülümsemektedir...

Öldüğünde otuz iki yaşındaydı. Bu kısa yaşamının on dokuz yılını halkı ve Yunanistan'a adadı.

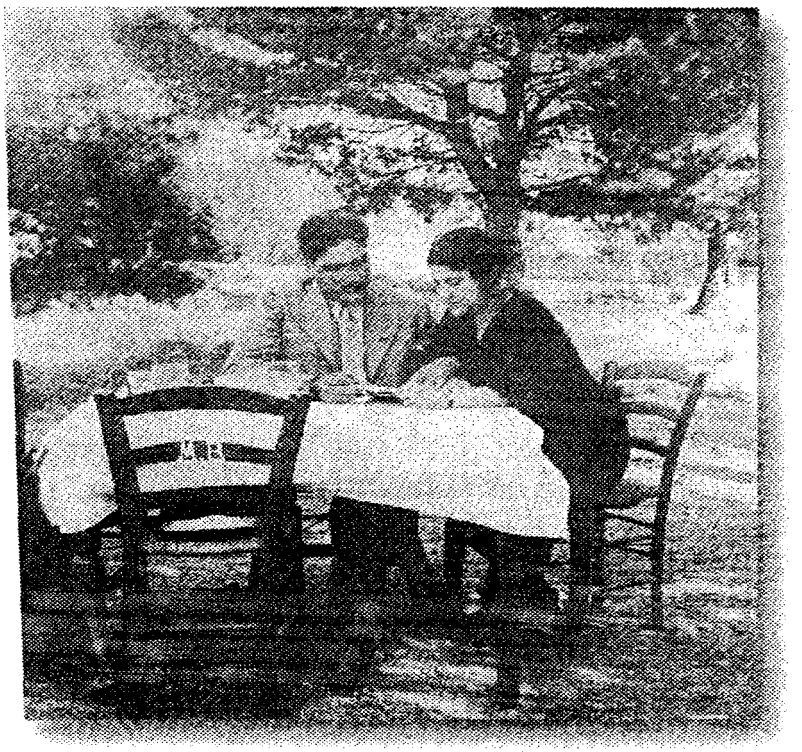
Dido Sotiriu annesiyle birlikte, Ekim 1940.

Dido Sotiriu dostuyla birlikte Paris'te, 30'lu yıllarda

Nişanlısı, göğsüne çiçek takarken,
Temmuz 1933.

Dido Sotiriu, nişanlısıyla birlikte bir gezide.

Dido Sotiriu, yeğeni Niko Beloyannis'le birlikte, Temmuz 1959.

Annesi ve bir kız arkadaşıyla birlikte,
1939 İlkbaharı.

Kalavrita'daki geziden, 30'lu yıllar.

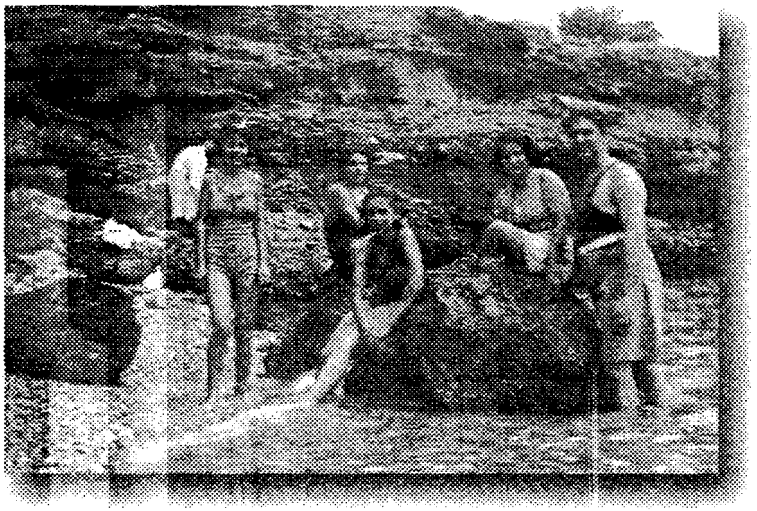
Karlı Masuri'de bir aile gezisinde, 1928.

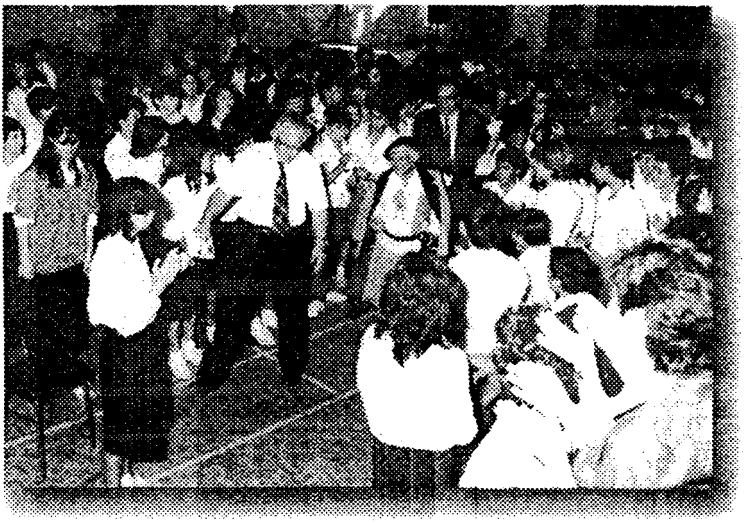
Belinde çiçekle. Neşeli bir halde, 25 Temmuz 1936.

Korfu adasındaki Eski Kale'ye balayı gezisi, 1936.

Mati'de bir yaz keyfi, 1940.

Kıbrıs 1986. Dido Sotiriu'ya Kıbrıs Üniversitesi'nde Onursal Doktora belgesi verilirken.

DİDO SOTİRİU

Elektra

Dido Sotiriu "Elektra"da, hayali bir kişiyi kurgulama gereğini duymamıştır. Kadın kahramanı gerçek biridir. Savaşımı, heyecanı ve sonu yaşanmış gerçeklerdir. Dido, kahramanın ölümsüzlüğe doğru gidişini izler. Onu hapislerde ziyaret eder, hücrede çocuğunun ilk adımlarında minik ellerinden tutar, firar ettiğim görünce şaşırır; onun yorulmak bilmez gündelik temposunda nefesi daralır ve sonunda üzgün bir halde, onun kanlar içinde, cansız, katledilmiş, yerli ve yabancı faşizmin bir kurbanı olarak yitip gittiğini görür. Sonunda Dido, oldukça yalın bir biçimde, ölümsüzlüğün, özgürlüğün ve onurun sonsuz sembolü olarak Elektra'nın dostluğunu bizlere de duyumsatır.

ISBN 975-8460-73-0
9 789758 460731